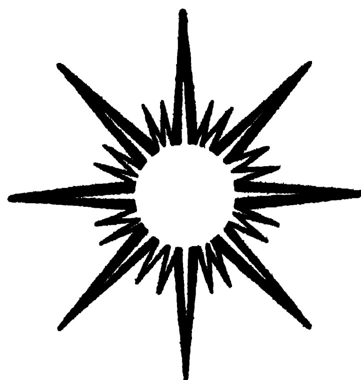
Ka Jingduwai

La thoh

DA

U REV. G. R. SANCLEY

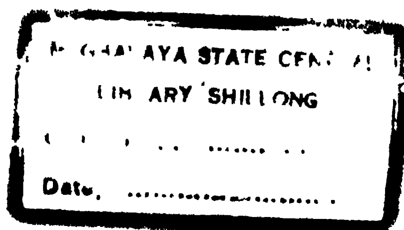
La Pynmih **DA KA MIKIR HILLS PRESBYTERY.**

KA JINGDUWAI

La Thoh

DA

U REV. G. R. SANCLEY

La Pynm'h

DA KA MIKIR HILLS PRESBYTERY

LA SHON HA RI KHASI PRESS, SHILLONG

1969

First Printing July 1969, 2000 Copies
Second Printing Nov. 1969, 2000 Copies

KI KTIEN KHMAT.

Ha ngi ki Minister jong ka Balang, ym don da kawei pat kaba lah ban pynpait dohnud, kaba lah ban pynkthang mynsiem, nalor kata kaba ngin iohi ba ka SEION KA LA KYLLA DUK SAT. Ka la kylla duk sat ha ka mynsiem KA JINGMANE BLEI, ka la kylla duk sat ha ka mynsiem KA JINGSHAKRI KTIEN BLEI. Ka la kylla duk sat ha ka mynsiem KA JINGIALAP IA KA GOSPEL. Ka la kylla duk sat ha ka mynsiem KA JINGKYRSHAN IA KA KAM U BLEI. Ka la kylla duk sat ha ka mynsiem KA JINGIAIEIT. Hooid, ka lah ban long kaba riewspah ha kawei ne ar ne ha baroh na kitei haneng, hynrei lada ka long kaba la kylla duk sat HA KA BOR BLEI BA SHISHA, ngi lah ban khot ia ka, KA SEION KABA SHIT RUH EM KHRIAT RUH EM. KA donkam shisyndon ban kylla ka bamut ha ka dewmet bad ka dpei, bad **BAN DUWAI.**

Ki Balang mynta ki long kumba ong u General Booth: "Ka Balang kaba khlem U Mynsiem Bakhuid, Ka Niam Khristan kaba khlem U Khrist, Ka Jingmap kaba khlem ka jingkylla ka bamut, Ka Jingpynim kaba khlem ka jingkha arsien, Ka Jingsynshar jingpyniaid kaba khlem Blei, Ka Bneng kaba khlem ka dujok"

Dei ha kaba kum kane ka jingsngew kaba ngam jylliew, ha kaba kum kane ka jingshem mynsiem kaba jur, bad ha kaba kum kane ka jingiohi kaba triem bad kaba shyrkhei, la thoh ia kane ka kot—KA JINGDUWAI.

La kyrpad rit ia ki nongpule ba kin nym sngew ei ei haba ki shem ia ki ktien kiba kham eh kham khor, kiba sngew kumba siat iano-re-iano. U nongthoh um lah khlem da ong ruh na ka bynta kiba bun ki byn ta bad ki jingkren ba la shim kylliang na kiwei pat, ia kiba la kdew ia ki nongkren, bad don ruh kiba um lah shuh ban kynmaw ia ki nongkren. U sngew-nguh ruh ia u Rev. T. Rodborne uba la ai jingmut ban pynbha ia ki bynta hangne bad hangtai, uba la thoh ruh ia ki Ktien Khmat kum ka jingpynshlur ia u nongthoh kumjuh ia ki nongpule.

U Nongthoh u la ai sngewbha ia kane ka kot JINGDUWAI bad ia ka jingmih na ka sha ka kam U Trai ha Mikir Hills kum ka JINGKYNMAW IA KA JINGTREI JONG U HA RI MIKIR. Ka Presbytery Mikir kaba la long ha ka Balang Langkekang, 7-9 Febr. 1969 ka la pdiang, ia kane ka jingtyrwa da kaba sngewnguh, bad ka la iakut ban phah shon bad pynmih ia ka.

Umpanai — G. R. Sancley
1. 3. 1969.

KA 'TIEN KHMAT.

Ka Subject "JINGDUWAI" ka long ka mynsiem hi jong u khristan. Ban long khristan ka mut ban duwai. Ka jingduwai ka long ka lyer jingring bad jingpynhiar mynsiem jong ki briew U Blei. Ngim don kot Khasi ba la thoh shaphang kane ka Subject. Nga sngewbha shikatdei eh ban iohi ia kane ka jingpyrshang u nongthoh ban buh beit bad ryntih ia ki mat jong ka Subject ha kata ka rukom ba baroh kat kiba pule bad minot ia ka kin ioh ka jingmyntoi bym lah ong shuh. Nga la pule bha ia ka shuwa ban phah shon, naduh sdang haduh kut. Nga la ioh jingmyntoi na ka bad nga pynshlur ia baroh kiba kwah ban sngewthuh shuh shuh shaphang ka jingduwai bad ka bor jong ka banpynioh ia ka na ka bynta ia lade bad recommend ruh ia ka sha ki paralok.

(Rev.) T. Rodborne
21. 10. 1968.

LYNNONG	JINGKDEW	PEIJ

LYNNONG I

KAEI KA JINGDUWAI ?

Ka jingduwai ka long ka jingainguh jong ngi ha U Blei, da kaba pynpaw ia kaei kaba ngi kwah, kaba donkam eh, kaba da dei hok ban ioh, hynrei kata kan long da ka jingngeit bad ka jingshaniah lut jong ngi, ha kaba U Khrist marwei Un long U Nongiasaid lem jong ngi. Kane kan ialam ia ngi sha ka jingiaroh bad ka jingpyndonburom ia ka jingisynei, ia ka jingshisha bad ia ka bor U Blei (Math 6:6, Ioanis 16:23,24,26). Ka jingduwai jong ngi ka lah ban long kaba kren jam ne kaba jar jar, kaba shu mut shu pyrkhat ne kaba la thoh la pynkhreh lypa. Ka lah ban long kaba teng teng ne kaba leh lhlem da pud. Ka lah ban long haba marwei ne haba bun briew. Ka jingduwai jingkyrpad ka lah ban long tang na ka bynta ia lade ne na ka bynta kiwei pat. Ka lah ban long na ka bynta ban iohi ei ei ne ban ioh ka jingiarap ban iada ne ban pyrkynriah ia kaba sniew na ka jingim (I Tim. 2:1,2). Ka jingkhot kyrpad jong ngi ka dei ban long beit sha U Blei hi (Psalm 50:15), bad kat kumba ngi la dei ban duwai na ka bynta ia lade ngi la dei ruh ban duwai na ka bynta jong kiwei ruh (Jak. 5: 16), kan bha ruh ban duwai man ka sngi (Kol. 4: 12,) duwai da kaba shisyrtap ka dohnud

(Psalm 17:1) da ka jingngeit (Jak 5; 15), da ka jingkylla ka bamut (Psalm 66: 18; Jer. 36: 7), kan long ruh lem bad ka jingiarap U Mynsiem Bakhuid (Rom 8:26).

Ka jingduwai, haba shim ia ka katba kum ka jingmut ha ka ktien Hebru la ong ba ka mut-Ka jingapil, ka jingiasyllok lang, ka jingiasaid bajur, ha kaba ngi buh ia ki jingdonkam jong ngi bad jong kiwei ruh ha U Blei Uba long U Nongbishar, da kaba kyrpad ia U, da kaba kyang ia ka jingsngew jingsngap jong U. Haba ngi duwai ha U Blei, ngi ioh ki jingkyrkhu jingaiei ba bun jait na U Blei. U Jisu Khrist hi U long ka nuksa kaba khraw jong ki riewhok bad jong kiba la jied; U la hikai ia ngi ban duwai, bad U la iathuh ia ngi da kaba ngi leh kumta ngi pyndonburom ia U Blei, bad ngi ring sha lade ia ka jingsngewlem bad ka jingsngew isynei U Blei.

Ka jingduwai ka long kata kaei kaei kaba ngi iohi kum ka bym da donkam, bad ka bym lah ban long kam, hynrei ka long kaba tikna bha ba ka donkam, bad kaba lah ban long kam. Ym don da kawei pat ka jingpynmyllien kaba itynnad, kaba shongkun ha ki kam ba kynja mynsiem nalor ka jingduwai. Ka dei ka rukom kren ba palei ba ki rymmiangshyntur barit jong ngi ki ioh ban leh, hynrei ki long ki ktien kiba shongnia kiba lah ban poi sha Uta Uba shong ha jrong tam eh. Ka long kaba donkam eh ia uno uno u riew tymmen ba riewblei lane ia i khun-

lung iba dang sdang kren ban duwai. Ka dei ka jingsahprek kaba shikhyllipmat hynrei kaba lah ban sah dien sah dak junom. Ka kdew janai ia ka jingngeit bad ia ka jingialeh kaba jur jong ka jingngeit. Ka long ka jingialehkai ba sngewtynnad kaba mihsyep mihsyar, hynrei kaba dawa ia ka jingseibor lut bad ia ka jingpyndem ngon ia lade. Ha kawei ka rukom ka long kum ka jingiashem kaba phylla bad kaba dap kyrhai ia ka jingdon U Blei, katba ia u bymman la teh la khum ia u ha kyndong. Lah ban khot ia ka ka jingphla shem mynsiem ba riewblei hynrei kaba iamilai lang bad ka jingsngewphieng sngewngiew ba maian. Ha u riewsniew bad u bym ju mlien ka long kum ka jingphylla ka bym lah ban batai, kaba pynbor ia u ban ngeit bad ban pdiang ba don ei ei sha lyndet jong ka. Uwei u riewduwai u ong, "Ngim nang wat tang ban duwai, hynrei U Blei hi U kloi ban pyndap ia ki jingduna baroh"

Ia ka jingduwai ngi lah ban pyniabynta ia ka kumne : KA JINGIASYLLOK BA MARKHMAT BAD U BLEI, KA JINGIAROH PYNDONBUROM IA U BLEI, KA JINGPHLA BA KYNJA MYNSIEM, KA JINGKYRPAD, KA JINGIASAIT, KA JINGAITI LUT IA LADE, KA JINGAINGUH, KA JINGKYRKHU. Ka jingduwai ka long ka LYER PYNGAD khristan, kaba dap da ki ktien jingsngewkynduh. Ka dei ka mynsiem

bad ka jingim khristan. Haba ngi duwai ngi ioh ia ka por ba suk, kaba sngewshngiam bad kaba thiang tam ha ka jingim kaba man la ka sngi. U Samuel Chadwick u la thoh kumne: "U Soitan um sheptieng iano iano ruh lait tang ia ka jingduwai, um don jingsheptieng ia kito kiba pule Bible, kiba trei kam Blei, kiba mane Blei khlem ka jingduwai. U rkhie sngewbha ha ki jingtrei minot jong ngi, u ñiewbeiñ ia ka jingstad jong ngi, hynrei u khynñiuh haba ngi duwai."

Nga kynmaw kyndiang ia ka jingjia kaba shyrkhei ha ka ïing ka sem jong nga ha u bnai March ka snem 1957. U Soitan u la tur roit roit ban ioh nguid tylli ia nga. Ha ka jingpisa mynsiem kaba jur, ha ka jingjawummat, ka jingshah jingit, ka jingialeh kaba jur, nga la kyang jam ha U Blei. U Soitan u la phet, ka jingdum ka la kylla jingshai, ka jingiam ka la kylla jingkmen. Nga la iathuhkhana ha ka sngi U Trai kaba bud shaphang ba ka miet ka wan bad ka step ruh ka wan. Ka jingkmen ka wan mynstep. Uwei u khristan u phla bad u ong ba haba u duwai um don mon satia, hynrei ynda u la ialeh jur bad u la don hajan U Blei u ong ba um kwah shuh ban mih nangta. Ngi dei ban long kiba lah ban pyndem lut ia la ka mon sha kane ka kam ba bha. Ngi dei ban ai por bad ban buh nyngkong ia kane ka jingduwai ha shuwa ki kam jong ngi baroh wat la ngi long ki briew kiba bunkam tam ha ka pyrthei. Ka thma bad ka jing-

ialeh jong ngi ka long kaba jur pyrshah ia ka bor jingsniew ba kynja bneng. Ngi iohi ruh byllai ia ki para mynsiem ba la shah teh shah khum ha u bymman. Ngi dei ban beh ne ban teh ia uta u briew uba khlaiñ bor tam ha kane ka pyrthei. U Arthur Wallis u thoh—"Ngi lah ban long ki briew kiba kynja mynsiem, kiba ju duwai, kiba shlur kiba don ka mon ban kut jingmut ban leh ia kaba bha, kiba la ioh ka bor ban pynjot pynpra wat ia ka kut ba skhem u Soitan, hynrei lada ngim shemphang ia ka bor kaba khraw kaba maian bad kaba rieh jong ka jingduwai, uta uba donbor u lah ban phai pat sha ngi bad ban beh ia ngi shabar na U Blei hi".

LYNNONG.— 2

KA JINGDUWAI KA LONG KUM KAEI ?

Ia ka jingduwai lah ban pyniasyriem ia ka ha kiba bun ki rukom. Kine harum ki long katto katne kiba ngi lah ban pynshisha ia ka jingiasyriem jong ka jingduwai.

Ka jingduwai ka long kum u SHABI jong ki khristan. U SHABI ban plie ia ka bneng, U Shabi ban plie ia ka khet U BLEI, U Shabi ban plie ia ka Synduk ki jingkyrkhu ka bneng. U Jisu Khrist hi U hikai da kaba ong, "Ha khmih nga la ai ka bor ha phi......," "Namarkata to pan te yn sa ai ha phi, to wad te phin sa shem, to tied te yn sa plie ia phi" (Louk 10: 19; Math. 7: 7). U khristan uba la ioh ban bat ia une u shabi u long uba lah ban shaniah, u don ruh ka jingngeit, ba lada un plie ia ka bneng un shem ha bneng ia kiei kiei kiba khraw bad kiba phylla, ia ka khet U Blei, ia ki Angel bneng, ia ka jingsuk jingkmen ha bneng. U lah ban rung sha ka khet U Blei, ban leit hajan U Blei ka bneng bad ka khyndew ban iasyllok bad ban iakren bad U. Da ujuh u shabi u lah ban plie ia ka synduk ki jingkyrkhu bad ki jingaiei ba dap biang U Blei, bad jong U Jisu Khrist Uba U Trai. Hangta U Blei U buh tyngkai ia ka spah bneng bad ki jingkynshew ba la buhrieh, na ka bynta kita baroh kiba ngeit bad kiba shaniah ha U. Kiba ngeit

baroh ki dei ban don une u shabi U Blei; lada kim pat don ki dei ban wad ha ban da shem. Ha ka jingshisha ia ka jingduwai ym don jingeh ban shem ia ka. Uta u Napoleon bakhraw shisien u la ai hukum ia la ki shipai ban pynpait da kaba siat ia u thah ba'd ka ior; u la ong, "siat sha neng", kumta ki la siat shaneng, bad kita ki umthah ki la pait bad ki la tuid sharum, bad ki la rong noh ia ki nongshun baroh. Donkam ban pynher la ki jingduwai shaneng bad ki jingkyrkhu kin tuid sharum sha ka jingim jong ngi. Ha ka sngi kaba nga la mih ban wan shimti ia ka kam ban trei shapoh Mikir Hills, hapoh ka Jeep, nga la pyrkhat ngan leh aiu hangta haba nga long u briew u bym don ei ei ruh, bad nga ngeit ba ka Synod ruh kan nym lah ban ai shibun ka jingiarap hangta. Nga la duwai marwei, bad ynda poi ha kawei ka Gate, uwei u rangbah u la rung hapoh ka Jeep, bad u la tyrwa ban iarap sawphew tyngka shibnai ia kawei na ki skul hapoh Mikir Hills. Kumta, tied te yn sa plie ia phi.

Ka jingduwai ka long ruh kum ka JINGMLIEN KABA DONBUROM jong u khristan. Haba la mlien ym sngewsuk khlem da leh, haba la mlien ka wan hi khlem da mut, haba la mlien ka long kaba suk eh ban pyndep ia kata ka kam; hynrei ka jingduwai kaba long ka jingmlien kam dei eh tang ban pyndep rukom kumta; namar ka long ka jingmlien kaba donburom. Ka long kumta bad u Daniel uba ju duwai lai sien shisngi, wat hapoh krem ki

sing ruh. Kam shong eh ruh ha ki rul ki aiñ jong ka jingduwai, ka shong ha ka jingmlien kaba mih bad kaba kynshoit napoh ka dohnud. "U Epaphras, uba long uwei na phi, u shakri U Jisu Khrist, u ai khublei ia phi, u da ialeh ha la ka sngi, na ka bynta jong phi ha ki jingduwai jong u...". U Trai Jisu ruh Uba la mlien ia kane ka kam namar la ong ka jingrwai, "Sha lum U leit kiew bunsien, Ban khot kyrpad i'U Trai".

La ong ba la don kawei ka jaka tong um kaba dei ban shu pom. Te kawei ka kynthei ka bym ju mlien, ka la ialeh shitom ban pom, hynrei kam lah ban ioh um. Uwei u rangbah uba la ju mlien u la wan, u la pom bad u la ioh kyrhai ka um ban dih bad ban rah sha ïing. Ngi dei ban pynmlien ha ka jingduwai, bad ba ka jingduwai kan long ka jingmlien jong ngi, khnang ba ngin ioh ia ki umpohliew ka jingkyrkhu U Blei.

Ka jingduwai ka long kum ka UMJER MYNSTEP. U nongrwai Salm u ong, "Ah U Blei, Me long U Blei jong nga, dang step ngan wad ia Me" (Psalm 63: 1). U Robert Murray McCheyne u ong kumne, "Nga dei ban duwai mynstep, ha shwa ba ngan iohi iano iano... U Khrist U la mihpat dang step bad U la leit sha ka jaka kynjah. Wat ka jingduwai shi-ïing ka lah ban duh la ka bor bad ka jingthiang jong ka, hynrei ha ka

jingduwai ba marwei ba jar jar ka mynsiem ka long bunsien jai jai, ka long kaba bha eh ban iashem nyngkong ia U Blei, ban iohi nyngkong ia ka khmat jong U, bad ban pynjan ia lade hajan jong U, ha shwa ba ngan iajan bad kiwei pat. Ha ka jingjarjar jong ka miet bad ka step, ka umjer ka hap ha ka dohnud jong kito kiba thrang ia ka. Ha kajuh ka Salm ba la kdew haneng la ong, "Ka mynsiem jong nga ka sliang ia Me, ka doh jong nga ka sngewkynmaw ia Me, ha ka ri kaba ryngkhiang, kaba shitom bad ka bymdon um." Ki briew kiba lah ban leh shibun kiei kiei kiba khraw na ka bynta U Blei, ki dei kito kiba dem ha la ki khohsiew ha ki jingduwai dang step phyrngab. Lada U Blei Um long nyngkong eh ha ki jingmut jingpyrkhat jong ngi, lane ha ki kam jong ngi mynstep, Un long borabor Uba khatduh ha kaba dangsah jong ka sngi. Shisien ki synran U Jisu ki la lehraiñ namar ba ki la iohthiah haba U Jisu U la slem eh ha ka jingduwai jong U mynmiet. Ngi donkam ia ka kynhun jong ki nongialap Ktien Blei kiba wad ia U Blei dangstep, kiba la lah ban ioh bad ban mad ia ka umjer jong ka jingkmen, ka jingsuk bad ka jingiasynran U Blei baroh shisngi. Kam da don jingmyntoi eh ia nga ban trei shi sngi lada nga la klet ban iadon ryngkat bad U Blei dangstep. Ka la ju long ka rukom ia nga khamtam ha ki por ialeh Eksamin, ba nga dei ban leit hajan U Blei mynstep, wat haba nga la khreh bha ia la ki

Subjek. U briew uba duwai u ioh ia ka bor kaba phylla bad ka bymnang ban batai baroh shisngi. "Janmiet bad mynstep bad shiteng sngi ngan khñium bad ngan ud, te Un iohsngew ia ka ktien jong nga" (Psalm 55: 17).

Ka jingduwai ka long kum KA KPER kaba itynnad. Ka kper ka don ka jingker bad ka jingkhang. Haba ngi la plie ia ka jingkhang ngi rung shapoh. Hangta don ki soh bad ki jhur kiba bunjait, hangta don ki syntiew har rukom kiba suhsieng bad ba bun rong. Kaba kham phylla ka long ba hangta don U Trai jong ka kper, Uba khot sngewbha, bad Uba kloi ban ialam kai, ban bam ia ki soh katba mon. Lada ngim pat rung sha ka jylli jong ka jingduwai, lane lada ngim pat long ki riewduwai, ngim pat sngewthuh ia ka jingiwbih jingsuhsieng jong ka jingduwai, bad ia ki mar kordor jong ka bneng kiba don ha ka. Haba uwei u rangbah u la duwai slem eh, uwei u samla um lah shah bad u la ong, "To ngin nang iarwai" Uwei pat u rangbah u la ong, "Em ngi dei ban ap haduh kaba kut, bad nga la kut jingmut ba nga ruh nga donkam eh ia kaba kum katei ka jingduwai". Ngim ju lah shah haba slem ki jingduwai lane haba la bun ki jingduwai, namar ngi long tang ki nongkhmih kai na shabar ia ka kper kaba itynnad.

Ka jingduwai ka long KA UMPOHLIEW ka bym ju ryngad. Haba shong harud jong ka ngi ioh ia ka lyer pyngngad, ngi ioh ia ka jingtngen na ka jingshit ka sngi, bad haba ngi dih ia ka, ngi ioh ia ka jingjahsliang. Ha ka jingduwai, ngi shem ia ka jingieit bad ia ka jingisynei U Blei ka bym ju ryngad. Haba ngi la kyrduh ngi dei ban leit sha ka jingduwai. Haba ngi iakynduh ia ki jingjynjar jingkhuslai ai ngin leit sha ki jingduwai. Haba ngi thait mynsiem, ngin ioh khlem pep ia ka lyer mynsiem kaba khuid na ka jingduwai. Haba I pa I la khlad noh na ka pyrthei, ngi la iaiam bad pluh ka dohnud ka mynsiem. Uwei na ki tymmenbasan u la wan bad u la duwai. Ka long kaba phylla ia nga haba nga dang rit, ba ka jingiam ka la kylla jingkmen, bad ngi la iasdang ban iarwai ban iarkhie baroh shimiet. Ka dei ka umpohliew ha ka ri kaba ryngkhiang. Uta U' Joseph Haydyn, u nongthaw sur jingrwai uba pawnam, shisien u la iakren bad arngut ki paralok jong u shaphang kumno yn leh lada iakynduh ia ki jingeh jingshit ka sngi ha ka jingim. Uwei u la jubab ba un dih da ka kiad. Uwei pat u la ong ba un rwai bad un tem jingtem U Haydyn u la ong, "Lada ngan iakynduh' ia kaba kum kata ka jingjynjar, ngan leit ha ka jingduwai." Kane ka iadei bad ka jingong u Jakob, "Lada don uno uno ruh uba shah shitom ha pdeng jong phi, to un duwai" (Jak. 5: 13).

Kam long ruh kaba bakla lada ong ba ka jingduwai ka long KA KTI KAMON U BLEI. U Richard Cecil u la ong : "Ka don ka jingkyrduh ia ka bor ba kynja mynsiem ha ka kam sharai Balang ha kine ki sngi. Nga shem ia kane ha lade hi, bad nga iohi ia ka ha kiwei ruh. Nga sheptieng ba ioh ngi la kham pynlut por bad bor shawei pat khlem da wad ia ka dawai kaba lah ban ai jingmad ia kita kiba la ring sdot ha ka jinglong mynsiem. Ka Ministry ka long ka kam kaba khuid bad kaba kynja Blei, kumta da ka jingduwai la dei ban ioh ia U Mynsiem Bakhuid U ban pynrhem bad pynthnam ia ka Balang. Ka daw jong kane ka jingbamkruiñ ba suki jong ka Balang ka dei ka jingduna ka jingduwai jingiasyllok Blei jong u Minister khristan." Ka jingduwai ka dei ka kti kamon U Blei: ka kti kam khih lymda U Blei U pynkhih, bad U Blei Um pynkhih lymda u briew u donkam. Ha U Blei kiei kiei baroh ki long kiba lah. Ki kor ki shak bad ki bor jingstad pyrthei kiba mynta kim iadei bad ka jingduwai; lada u briew u duwai, ka bneng kan rang, ne kan hap slap, ka bneng kan plie ne kan khyrdep, wat ki maw Salem ba bymman kin pdang. Ngin sa khmih pat hadien shaphang ka bor jong ka jingduwai. U Brainerd u lah ban long u briew uba riewblei bad uba shah shitom, ban len ia la ka jingim namar u long u riewduwai, u la ong kumne shaphang ia lade, "Nga sngewtynnad ban shong marwei ha la i iingtrep; ha

kaba nga lah ban pynlut kham bun ka por ha ka jingduwai."

Ka jingduwai ka dei ruh' ka JINGIAKREN bad U Blei. Ka jingrwai, jingduwai bad jingpule Baibl ki don la ka dor, hynrei ka jingduwai ka long kaba kham kordor, namar ka long ka jingiakren bad U Blei. Mano ba la ioh ban iakren bad ki briew kiba khraw jong ka pyrthei, bad mano ba kwah ban iakren bad U Blei? U Briew uba bymman tam u lah ban leit da ka jingsngewrit, da ka jingkhynñiuh bad ka jingpait ia dohnud ka mynsiem, ban kyang kyrpad bad ban iohi ia ka khmat ieit U Blei U Kpa. U lah ban ong, "A Trai, nga long u nongpop uba khraw." Khlem pep un iohsngew ia ki sur ieit U Blei, "Ko khun la map ia ki pop jong me." Katno kaba sngewtynnad ban don hajan U Blei bad ban ong, "To kren, Ah Trai, u shakri jong Me u iohsngew." U Dr Elder Cumming, u nongialap uba pawnam ha ri Scotland u la duwai shisien kumne, "Ah Blei, haba ngi pule ia ka Ktien jong Me, ai ngin sngew ia ka; haba ngi iohsngew ia ka, ai ngin sngap ia ki jingkren jong Me, haba ngi iohsngew ia Me, ai ngin tip ia Me, bad haba ngi tip ia Me, ai ngin bud ia Me." Haba ngi duwai ngi lah ban iohsngew, ban sngap bad ban bud ia U Blei.

U John Wesley, la ong, ba u la pynlut ar kynta shisngi mynstep ban duwai. U John Fletcher pat, la ong ba teng teng u ju duwai

baroh shimiet, bad la ong ba ka jingim jong u baroh kawei ka long ka jingim jong ka jingduwai. Ha kawei ka jaka u kren kumne: "Ngan nym ieng na la ka jaka shong khlem da plie rynghang ia ka dohnud jong nga sha U Blei." U Luther pat u ong, "Lada ngam ai por ar kynta man ka step ban duwai, u bymman un jop ia nga baroh shisngi." Kumta kine baroh ki long ki nongiakren, ki nongiasyllok bad U Blei da ka jingduwai.

Ka jingduwai ngi lah ruh ban ong ba ka long Ka ATIAR KABA NEP jong u khristan. Uta u nongiaid Pilgrim haba u la ngam hapoh kata ka ñiur ñiur bym kyrmen u duwai, kumjuh haba u la ialeh bad uta u radbah bymkyrmen u la duwai. Ka jingduwai ka long ka atiar kaba nep ia ki samla bad ia kiba la san haba ki hap ha ki jingpynshoi. Ka long ka atiar haba ngi iakynduh ia ki sum ba mehding jong u bymman. Uwei u paralok u la iathuh ba u hap ha ka jingpynshoi kaba u sngew ba um lah lait shuh, bad ym don shuh da kano kano ka lad ba un iada ia lade. U la ong ba u la pyndonkam bunsien ia ki ktien, "Ah Trai Jisu, iarap ia nga." Ha kaba khadduh U Blei U la pyllait ia u na kata ka jingeh. Ha ka jingiaseng ai khublei ia ngi ha ka Presbytery Mairang kaba la long ha Mawphaniew, ha shwa ba ngan sa shimti ia ka kam ha Mikir Hills, u Rev. D. Galyne u ai kawei ka nuksa ha ka jingkren jong u shaphang kaba iadei bad ka

kam kaba ngan shimti. U iathuh ba don uwei u Pastor uba ju duwai man ka miet bad ki nongtuh kim ioh lad satia ban rung sha ka ïing jong u ; hynrei ha kawei ka miet ki la lah ban rung namar uta u Pastor u la klet ban duwai. Kane ka jingkren utei u rangbah ka la pynkynmaw ia nga ban duwai man la ka miet na ka bynta ka ïing ha Mairang. Ka long ka jingjia kaba phylla, bad don na ki parabangeit kiba dang kynmaw ia kane ka jingjia kaba dang shen, ba don ki nongtuh kiba la wan baroh lai miet ban ker ia ka ïing jong nga, ha kaba la don lai ngut ki khunruit jong nga. La iathuh ba ha kawei ka miet ki la shong ruh ha jrong u kulai khnang ban ioh rung na ka jingkhangïit kaba jrong. U Blei U la iada baroh lai miet, ba kim shym la lah ban ioh rung shapoh ïing. Ki la ioh tang kawei ka syiar kmie kaba don ha madan. Nga shim ia kane ka nuksa ban pynshisha ia ka jingduwai ba ka long ka atiar kaba khlaiñ jong u khristan. Namarkata ym don kawei pat ka lad kaba ngi lah ban leh haba ngi iakynduh ia ki jingeh lait na ka jingduwai.

"B'la kyrkhu bymjukut long kata ka kti,
B'la da na ka kharai b'la da na ka ktieh ;
Pansngiat ka burom to shim ha Me Trai,
To phong ia ka hangta ha ri ka jingshai."

LYNNONG—3

KA JINGDUWAI KA LONG KUM KA WAH-DUIT IA KA KAM SHARAI BALANG BAD IA KI NONGIALAP KTIEN BLEI.

Haha peit bad haba bishar bniah bad kyllum ruh ia ka jinglong khuid bad ka jinglong hok jong ka jingim, baroh ka jing-bujai kam jong ngi ka shong shibun tang ha kane, kata, ki jingiathuhkhana ne jingialap ktien Blei ki lah ban shim por tang shikyn-ta bad ar kynta, hynrei ka jingim jong ngi ka ialap bad ka kren baroh shitaiew. Lada u Soitan u iohlad tang ban pynlong ia uno uno u nongsharai Balang—uba brai ia ka jing-iaroh, ia ka jingsngew bha thala bad ia ka bam ka dih, u la lah ban pynpyut plak ia ka jingsharai Balang jong u. Bret ia lade ha ki jingduwai. te ngin sa shem ia ki dkhot ban iathuhkhana, ia ki jingmut bad ki khubor U Blei.

Ngi la myllien ban iaineh den tang ha kane, bad kata ka long tang kumno ban wad bad ban shem ia ki rukom pyniaid Balang ba thymmai, ia ki dur bad jingleh ba thym-mai, na ka bynta ban synshar bad ban pyn-iaid Balang, bad kumjuh ruh kumno ban pyn-phriang ia ka Gospel.

Kane ka rukom pyrkhat ha kine ki sngi kiba mynta ka don u ksai uba imat un ialam sha ka jingpynjah rngai ia u briew, lane ban pynngop ia u sha kata ka jyllie jong ki rukom pyniaid Balang ba khyllah. Ha ka jingshisha ka rukom pyrkhat U Blei kam long ha kita ki buit kiba thymmai, hynrei ban pyndonkan lut ia u briew hi. U Blei U kwah ban don hajan ia u briew. U Blei U treikam tang da ki briew.

Ka Balang ka kwah ia kita ki lad ba thymmai, katba U Blei U kwah ia ki briew kiba thymmai bad kiba kham bha. "La don u briew ba la phah da U Blei uba kyrteng u Ioanis". Kane ka long ka jingaibor ba kyrpang ia u briew ban pynbna ia ka jingwan U Jisu Khrist. "Ha ngi la kha ia U Khun," kane ka mut ba ka jingpynim ka wan na Uta U Khun. U Paul u shem ba ka bor barieh jong ka jingjop jong u bad kiwei ki Apostol ka shong eh ha ka jinglong jingim jong ki hi marwei marwei, bad ia kata ki ioh lyngba ka jingduwai.

Dei ia kaba kum kane ka jingshisha kaba khraw bad kaba phylla ia kaba kane ka pateng bynriew jong ki kor bad ki bor ka la klet. Ka jinglehklet ia kane ka bynta ka long kumba pynkah dum ia ka jingtrei U Blei, syriem kumba la pynkah lyoh ia ka sngi kaba phyrnai, bad ba kata ka jingkah dum ka

kdew ia ka dak jong ka jingwan ki jingkulmar bad jingiap ha ka Balang.

Ka Balang ka donkam eh ha kine ki sngi ym ia kita kiei kiei, hynrei ia ki briew kiba la dap da U Mynsiem Bakhuid, ki briew ka jingduwai - ki briew kiba donbor ha ka jingduwai. U Mynsiem Um lah ban iaid ne ban tuid lyngba kita ki tyndong um ba kynja doh, hynrei tang lyngba ki briew. Ki briew ka jingduwai ki pynkylla thymmai ia ki pateng bynriew.

Ha kajuh ka dur ia ka jinglong ba sngur bad ia ka kabu ksiar jong ka Gospel, la pynkup rynieng ha u nongialap ktien Blei. U Blei U pynngam ia la ka khubor ha u briew, uba long ka tyndong ksiar, ha uba ka umpohliew ne ka umphniang ba kynja Blei ka tuid. Une u tyndong umphniang ym tang ba u long rong ksiar, hynrei u dei ban long ruh uba khuid, bad u bym don jingset haei haei ruh.

U Blei U pynmih ia u briew, bad u briew u pynmih ia u nongialap ktien Blei. Uta u nongialap ktien Blei ne u nongrah khubor u la dei ban long ha ka jingshisha uba kham khraw ia kata ka khubor. U dei ban khambha ban ia ka jingkren (Sermon) jong u. Ka dud kaba ai jingim ka mih na ka kmie kaba im. U Nongialap ktien Blei u kren pynsawa, u pyrta, u tyndung, u tynrah ia kaba u hi u long. Ka long kaba shisha ba kine ki jing-

kynshew kiba rieh ki don ha ki khiew khyndew, hynrei la pynjngut noh ia ki da ka pyrthei.

U briew u ieng syndah eh ia ka jingkren jong u, namar ka jingialap ktien Blei kam dei kaba mih tang na ka jingtrei kaba shikynta, ka dei ka jingseibor lut kaba mih na ka jingim u briew. Ka lah ban shim por arphewsan snem ban khreh ia ka jingkren (Sermon) kumba ka shim por arphewsan snem ban pynlong briew ia ka rynieng u briew. Ka jingialap ktien Blei ka roi ka san kum u briew hi, ka dap da ki jingialeh kumba u briew u long, ka long kaba khuid kumba u briew u long. Ka long kaba dap shoiñ da ka bor barieh U Blei namar ba U briew ruh u long kumjuh.

U Paul u ju kren shaphang ka Gospel kaba long doh long snam ha u hi, ka long kaba shlei da ka jingshem mynsiem. U long kham khraw ia ka jingialap ktien Blei jong u, namar u don ki kti ki kjat, ka jingim, ka rynieng ban tei ia ka Balang U Blei. Ka jingkren (Sermon) ka long tang ka jingsawa kaba lah ban klet noh, kaba lah ban jah noh, ki dkhot iathuhkhana ruh lah ban nym kynmaw shuh ia ki, ki lah ban her na ka bor kynmaw u briew, hynrei uta u briew uba kren u im.

Ka jingialap ktien Blei kam lah ban long kaba lah ban ai jingim kham bha ban ia u hi.

U briew uba iap u kren ia ki jingkren kiba iap; kumta ki nongialap ktien Blei kiba iap ki long ki nongpyniap. Kumta baroh ka shong shibun ha ka jinglong jingim mynsiem jong u briew hi. U rangbah lyngdoh ki Jiw u deng ia ka jingthoh, "Ka jingkhuid ha U Trai", kumta ruh ki nongsharai Balang bad ki nongialap ktien Blei ki dei ban long, hynrei ym tang bad shu deng. Ka long kaba lehraiñ tyngeh ba ka jingsharai Balang ka hiar kyrdan na ka jingkhuid jong ka, namar u nongsharai jong ka u long kumta. Une u dieng keiñ uba pynmih ia ki sla bad ki soh kiba jyrngam ne kiba tlor, kiba bang ne kiba jew. Kumba long u nongsharai Balang, kumta long ka kynhun langbrot jong u. U Edward u ong, "Nga la iaid da ka jingangnud kaba jur ban bud dien ha ban da lap ia ka jingkhuid bad ia ka dur U Khrist. Nga kwah ia ka bneng jong ka jinglong khuid." Ka Gospel U Blei kam lah ban khih tang namar ba pynkhih ki riew lymmuh, namar kam donbor na lade hi, ka khih dei tad ynda haba la pynkhih da ki briew kiba dap da U Mynsiem Bakhuid. Kumta dei ban khñiot bha ia ka Gospel ha u briew hi. Ka jinglong-Blei bad ki kjat sngi ba phyrnai jong ka dei ban suh ban thaiñ bha ha u briew hi. Ka bor kaba rieh jong ka jingieit Blei ka dei ban don ha u nongialap ktien Blei kum ka kor pynkhih kaba maian, ka bor hukum kaba khlaiñ, ka bor kaba la ngam bha ha ka snieh, ha ka doh, ha ki shyieng, bad ki khleiñ shyieng jong u.

Haba kane ka bor kaba rieh ka la ngam ha u, ym lah ban iohi shuh ia ka, tang uta u briew u la long kumba ka long. Mynta u ieng joit u briew uba donkam ia ki briew, ba la pynkup pynphong da ka jingjemnud, uba jai jai, uba sian kum u bseiñ bad uba jemnud kum ka paro. U long u shakri ba donburom tam jong U Syiem ka bneng, uba don ka jinglaitluid kaba kynja bneng, uba don ka jingpalei bad jingiskuiñ ban doh ban dait kum u khunlung. Un long uba la pynsuda ia lade. U don lynter ka ding kaba ing rhem hapoh jong u. U long uba nud, uba shlur, u bym khawpud. Ki briew kiba kyrduh por, kiba wad ia ki jaka ba donburom, kiba sheptieng briew, kim lah ban ieng skhem ha ka jingsharai Balang, bad kim lah ban long ki nongialap ktien Blei kiba donbor. Ka bor jong ki ka long tang ha jingpynsngewbha briew, ki khubor kiba jem jai jai, bad ki khubor kiba iap.

Ka syrti kaba nep her her bad kaba ot ni ha ka jingialap ktien Blei ka dei u nongkren hi. Ka jingtrei kaba eh tam, kaba ni bha, kaba bniah bha, kaba thiang tam ka dei ha u hi. Kaba ai jingpynbit (training) ia ki khadar ngut ki synran ka long ka kam kaba eh bad kaba jwat jong U Jisu. Ki nongialap ktien Blei kim dei tang ki nongshna jingkren kiba stad, kiba la stad ia ki rul shna Sermon (Homiletics), hynrei ki dei ki nongshna briew, ki nongshna riewkhuid, bad uta uba lah

ban pynlong kam kumta, u la long kumta ruh ha lade. Ki briew kiba khuid ki kren ia ki jingkren kiba khuid halor ki pulpit ki pynum noh hin ia ki dohnud maw eh ki pateng bynriew baroh. U nongialap ktien Blei, namar kata, u dei ban long u riewduwai, namar kata ka long ka atiar kaba khlaiñ bor jong u, kaba lah ruh ban ai ia kajuh ka bor ha kiwei pat. Lane lada u long u bym ju duwai kan bha ba un sngap noh jar, um don bynta ne jingkhlaiñ ei ei ruh ha ka jingshakri ktien Blei. Ka jingduwai ka pynmih ia u Pastor uba da kat u Pastor shisha. Ki pulpit bad ka jingsharai Balang mynta ka tlot, namar la tlot ha ka jingduwai. Ka jingsarong, jingsngewstad ki kah syrngiew noh ia ka jingbang jingthiang jong ki jingduwai. Ki kynrei tang ki jingduwai kiba long kum ka *routine*, ban pyndep rukom, ban pynjlan katba lah, khlem jingsngewmynsiem bad jingjawummat. Lada ngi kwah ban pynim thymmai ia ka Balang, sdang shisyndon ia ka jingduwai.

LYNNONG — 4

KI BYNTA KIBA DON HA KA JINGDUWAI.

Ka jingpule ia ka Baibl bad ka jingduwai ki long ki bynta kiba donkam eh ha ka jingmane, bad ki long ruh ka jingmane Blei jong ngi hi. Ka jingthmu kaba kongsan bad kaba nyngkong eh ha ka jingduwai ka long : Ba ngin kren ha U Blei bad U Blei pat Un kren ha ngi. Namarkata, ka jingduwai kam dei tang ka jingkyrpad ne ka jingpan, hynrei ka don ki bynta kiba bun ha ka. Ki synran ki la kwah eh ban nang kumno ban duwai bad U Trai *Jisu* U la hikai ia ki ia kata kaba ngi khot ka *Jingduwai* U Trai (Math 6 : 9 - 13). Ia kane ka *jingduwai* lah ban buh ia ka ha ki hynriew ne hynñiew tylli ki bynta. Lah ban buh lang pat ba ka don tang ar rukom ki jingkyrpad; lai tylli ki jingkyrpad kiba iadei beit bad ka burom jong U Blei, bad saw tylli pat kiba iadei bad ki nongduwai. Na pdeng kine saw, kawei imat kaba dei beit ia ki jingdonkam kaba kynja doh, kata : "To ai ha ngi mynta ka jingbam jong ngi kaba ha la ka sngi ka sngi", katba kiwei pat ki iadei ruh ia ki jingdonkam kiba kynja myñsiem.

Ha kiwei pat ki jingduwai, la ka long haba marwei ne haba bun briew ki don kham

bun shuh ki bynta. U Rev. Kelvinell ha ka kot 'Ka Ktien U Blei bad u nongialap' u buh kumne : 1. Kaba nam ia uta ha Uba ngi duwai. 2. Ka jingainguh bad jingai burom. 3. Kaba phla la ki pop, kaba pan map, bad kaba kyrpad ban lait na ka pop. 4. Ki jingkyrpad na ka bynta ka Balang, bad ha kane ka bynta la buh sa lai ki bynta kiba rit. 5. Ka jingkyrpad na ka bynta kiwei pat ki para-khristan, bad na ka bynta ka jingroi ka jingsan ka hima U Blei. 6. Ki jingkyrpad na ka bynta ka ri. Hangne la buh ar tylli ki bynta kiba kham rit. 7. Na ka bynta ka pyrthei bymngeit bad bymtip Blei. Kumta ngi iohi ba la kdew shibun ki bynta bad ki jingkyrpad ha ka jingduwai.

Haba shu buh kyllum, ka jingduwai ka don ki bynta kiba kham kongsan kumne harum :

1. KA JINGMANE. Kane ka long kaba donkam eh, bad kaba ngim dei ban klet, ka dei ka hukum kaba khraw ka jong U Blei, "Men ym ioh kiwei kiwei ki blei nalor jong nga," Kumta kane ka long ka jingmane, ka jingpyndonburom ia U Blei. Ka kyrteng U Blei ka long kaba khuid, namar U long Uba khuid U Trai ki paid. Ngi dei ban kynmaw ia ka jingkyntang jong kane ka bynta. Ha kiba bun ki niam ha ka pyrthei, la shem ba ka jingmane Blei da ka jingduwai ka long kaba khraw tam ban ia kiwei kiwei ki jait jingmane.

2. KA JINGAINGUH NE KA JINGSNGEWNGUH. Bunsien ngim nang ban sngewnguh, kum kita ki shiphew ngut kiba pang ñiangthohlieh, ia kiba U Trai U la pynkhiah; dei tang uwei uba la nang ban sngewnguh. Ngi la ioh bun jait ki jingkyrkhu ha ki met bad ha ki mynsiem, kiba ngi lah ban tip bad ban iohi bad kiba ngim lah ban tip bad ban iohi, hynrei ki jingduwai jong ngi, ki duna than ka jingsngewnguh, ki kham bun bun shah ki jingpan jingkyrpad ban ia kita ki jingsngewnguh. U Paul u kyntu ia ki Balang baroh ban ai ka jingnguh sha U Blei da kaba'u ong, "Ha kaei kaei baroh to phin ai ka jingnguh, namar kane keiñ ka long ka mon U Blei, ha U Jisu Khrist sha phi."
(1 Thess. 5: 18).

3. KA JINGPHLA. Kawei na ki jingeh bad ki jingjynthut ha ki jingduwai jong ngi ka dei ka jingsheptieng ban phla ia la ki pop bad ia la ki jingpalat. Ngi ialeh ban iaid kiar bad ban iaid kyllaiñ ia kane ka bynta. Ngi ialeh ban shu kren kyllum da kumne bad da kumtai. Ngi kup snieh langbrot kum uta u pharisi, bad ngi sngewhok ia lade; da kaba kynnoh pop ia uta u nongkhrong. Ngi dei ban phla, ngi dei ban iathuh, nangta ngin pan ka jingmap, bad ka bor ban ioh lait na kita ki pop. U Ioanis u ong, "Lada ngi phla ia ki pop jong ngi, u long uba iaineh bad uba hok, ban map noh ia kita ki pop jong ngi, bad ban pynkhuid ia ngi na ka jingbymhok baroh (1 Ioan. 1: 9). Ngim dei ban buhrieh ia ka jingbymhok jong ngi kumba ong u Dabid, "Lada

nga ñiew ia ka jingbymhok ha la ka dohnud, U Trai Un ym sngew" (Psalm 66: 18). Ka jingphla ka shyntur ka iarap ha ki kam, ba ngin nym iai leh pop shuh.

4. KA JINGIASAITLEM. Kane ka mut ka jingduwai kaba long ka jingiasaitlem na ka bynta kiwei bad kdew ha khmat U Blei ia ka jingdonkam jong kiwei. U nongduwai khamtam haba u duwai hapdeng u paidbah, u duwai lem na ka bynta kiwei, bad bunsien u pyndonkam da ka ktien 'Ngi', bad baroh ki iamynjur da kaba ong, 'Amen', ha kaba 'kut ki jingkyrpad jong u. Uwei u nongduwai u ong "Imat kiei kiei kiba phylla kiba la jia ha kine ki sngi ha kylleng ka pyrthei ki kdew ia ka jingmih na ka jingiasaitlem, kiwei ia kiwei pat." Ha ka Baibl ngi shem shibun ki bynta kiba kdew ia kane. U Abraham u la iasait ha ka jingduwai jong u na ka bynta ka Sodom bad ka Gomorah. U Trai Jisu ha kata ka jingduwai kaba khraw jong U ha ka lynnong kaba khadhynñiew ka Gospel U Ioanis, ka kdew ia ka jingiasaitlem jong u na ka bynta la ki synran bad kiba ngeit baroh; kumjuh haba U la kyang halor ka diengphna da kaba ong, "Ko Kpa to map ia ki naba kim tip kaei ba ki leh." U Paul u ong, "Te nga kyrpad ia phi ko parabangeit, na ka bynta U Jisu Uba U Trai jong ngi, bad na ka bynta ka jingiaieit ka jong U Mynsiem, ba phin iapyneh lem bad nga, ha ki jingduwai jong phi na ka bynta jong nga ha U Blei" (Rom 15: 30). Kane ka pyrthei jong ngi

ka long ka pyrthei kaba dap da ki jingeh. Ki jingjia na ka liang ka mariang ki long kiba jia lynter. Ki thma bad ki jingialeh ki long kiba jur. Ki jait seng bad ki jait jingtrei jong ki Mission bad ki Balang trai-ri ki don bunjait. Donkam ka jingiasaitlem. Ka long kaba dei lada ngi lah ban buh da ka list jong kito ki bynta kiba ngi dei ban iaduwai lem man ka sngi.

5. KA JINGKYRPAD. Kane ka bynta ka kdew ia ki jingkyrpad kiba kyllum bad khamtam ruh na ka bynta ia lade. Kum ban kdew biang, ha ka jingduwai U Trai la kdew ba ngi dei ban ioh ka jingbam kaba man la ka sngi. Kane kaba donkam, hynrei ngim dei ban pynbun tang kaba pan, namar lada U Blei Un ai lut ia kaba ngi pan wat ka pyrthei hi kan ym ngiam jaka. Ngi lah ban nym ioh lut ia kaba ngi pan, lane ka long ba ngi ioh slem, lane ka lah ban long ba ngin ioh da kaba ngim shym la pan, ka shong ha ka mon U Blei, bad haba U ai U ai na ka bynta ka jingbha jong ngi hi, namar kiei kiei baroh ki iatrei lem ia ka ban pynbha ia ngi (Rom 8: 28). U Jisu U hikai da kaba U ong, "To khmihthuh ia ki sim bneng, ba kim iabet, lymne kim iaot, lymne kim ialum ha ki thiar, hynrei pynban U Kpa jong phi Uba ha bneng u bsa ia ki. Phi te phim long kiba kham kor shibun ia ki?" (Math 6: 26).

6. KA JINGKULAR. Shuwa ba ngin pynkut ia kano kano ka jingduwai ka long kaba

donkam ban don ruh ka jingkular. Ngin ong ia U Blei ba ngi kular ban shaniah ia U, bad ba ngi don ka jingngeit ha U, ba ngi kloi ban ieit bad ban leh ia ki hukum jong U, bad ngi ngeit skhem ba Un pyndep ia baroh kaba ngi la pan na U, la ki jingpan jong ngi ki long kiba bakla. Ka jingshaniah lut ha U kum U Trai bad U Nongpynim ha ka jingim jong ngi ka long kaba donkam eh. Uwei u riewkhraw u ong, "Ai ba U Khrist Un jop ia phi, ha shwa ba phin bam ia ka jingbam step, bad phin sa long ki nongjop ha kiei kiei baroh ha kaba dang sah jong ka sngi." "Ka shisien iohi ia ka khmat U Trai Jisu kaba samrkhie ka long ha nga kum ka bneng hi." U Martin Luther u la ong. "Ki briew kim lah ban iohi bad ban tip ia ki kambah kiba khraw bad kiba phylla ia kiba U Blei U la leh na ka bynta jong nga. Lada nga klet ia ka jingduwai wat ha ka shisngi, kan long ka jingduh ka bym lah ong shuh ia kata ka ding jong ka jingngeit.'

LYNNONG—5

KUMNO BAN DUWAI ? (1)

Don bun jait ki rukom duwai. Kawei ka rukom kaba ngi ju leh ka long ban duwai kumba iakren, da kaba pyrkhat artad artad ia kaei kaba dei ban duwai, lane da kaba la puson lypa. Haba duwai marwei ne paidbah, haba duwai jar jar, don kiba pynkhih ia la ki rymiang shyntur, bad don pat kiba shu pyrkhat hapoh ka jingmut ka jingpyrkhat. Ka don ruh kawei ka rukom duwai da kaba iapule lang ne kylliang kylliang ia ka jingduwai kaba la pynkhreh lypa; haba leh kumne ym da donkam ban khapmat ia la ki khmat. Haba iaduwai lang ki don kiba pynmlien ban duwai jam, ha la ka jong ka jingkyrpad, bad don ruh kiba iaduwai jar jar kumba la kdew haneng, bad ban iapynkut ha la ka jong ka jong ne uwei un pynkut lang. Kine ki jait rukom leh kiba iapher ki long hi kiba myntoi lada ngi la leh ia ki ha ka rukom kaba dei.

Khyndiat eh la kwah ban kdew shaphang kane ka jingduwai jingpynleit jingmut kaba jar jar. Ka long kaba kordor eh lada ngi la pynmlien ia lade. Haba U Trai Jisu U ong, "Men ieit ia U Trai Uba U Blei jong me da ka dohnud bad da ka jingmut jong me baroh", ka thew ia kata ka jingleh ne ka jingpuson Blei kaba da pynleit jingmut shisha, bad kane ka dei ban paw

wat ha ki kam ruh. Da kane ka rukom ka long kumba ngi iasait marwei ne lem bad U Blei. Ngi iai pynleit jingmut, ban pyrsat sa pyrsat ia ka ding ba rhem U Mynsiem Bakhuid, haduh ba ha kaba khadduh, ka dohnud jong ngi kan da pluh. Kumta da kane ka rukom ngi ioh jingmyntoi: (a) Ba ngin jop katto katne na ki jingmlien kiba sniew ha ka jingim jong ngi, bad ba ngin pynmlien ia lade ban ai por man ka sngi ia kaba kum kane ka jait jingmane jingpuson Blei. (b) Ban kham pynskhem ia ka jinglong tlot jinglong sator ka jingngeit bad ka jinglong mynsiem jong ngi. (k) Ban phla ia ki pop kiba rieh, khamtan kita ki pop kiba shait snoh ha ngi. (d) Ban kham pyrkhat, ban kham shem bad ban kham iohi kham bha ia ka khmat ba ieit bad ba bhabriew U Trai jong ngi, ia ka hok, ia ka jingshisha jong U. (e) Ban pynmlien ban synshar lut ia lade, da kaba khaprip ngaiñ shipor ia kane ka pyrthei.

Ka jingduwai ka dei ban don ki rul ki aiñ jong ka kiba donkam, la ha ka jingshisha ngim da donkam eh ban peit ia kita ki rul ki aiñ, ne ki rukom leh, pynban ngim lah lait, namar ki iarap ba ki jingduwai jong ngi kin long kiba ryntih, bad don bun ruh ki bynta ha ka ktien U Blei kiba kdew ia kita. Ha ki jingduwai jong ngi, namarkata, kawei kaba donkam eh lada ha ka jingiaduwai bun briew ka long ban kren da ki ktien kiba shai, kiba lyngkot, kiba beit, bad kiba shongnia. Ka long kaba donkam ban duwai da kaba peit aiu ngi donkam ha kata ka

por. Ka long ka bym dei ban duwai jlan, ne duwai da ki ktien stad bad ktien pnah. Ngim dei ban duwai sha kylleng, da kaba klet noh ia ki jingdonkam kiba hajan. Ngim dei ban pynbun tang ki jingpan, ai ia kane bad ia katai. Haba ngi duwai teng teng ngi peit eh tang ia ka jinglong jong kiwei pat, khlem da pyrkhat ia la ka jinglong jingim.

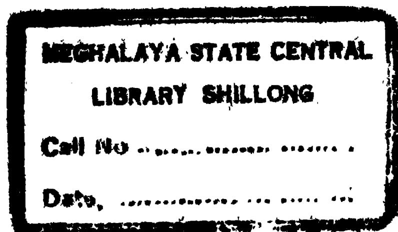
U Jisu Khrist U hikai ba ngi dei ban duwai da ka jingngeit, namar U ong, "Namarkata nga ong ha phi ba kiei kiei baroh kat kaba phi pan; haba phi kyrpad to ngeit ba phin pdiang ia kita, te phin sa ioh" (Math 11:24). Kine ki ktien, 'To ngeit' ki long kiba donkam eh ha ka jingduwai. Kata ka Hannah ka la duwai da ka jingngeit te ka la ioh ia u Samuel. Don bun ki nuksa kiba kum kine ha ki Ktien U Blei. U Jisu Khrist U hikai ban duwai da ka jingsngewrit. U la kren ia kata ka pharshi shaphang ka jingduwai u nongkhrong bad u pharisi. Uta u nongkhrong, la ong, ba u da ieng na jngai, u la khmied la ki khmat sha bneng, u iai thap ia la ka shadem, bad u ong, "Ah Trai to isnei ia nga u nongpop." Katno sien ba ki jingduwai jong ngi ki lait sharud kim shym poi sha goal, namar ki iakhleh lang lem bad ka jingsngewsarong, ka jingsngew khraw. Ha ka pharshi shaphang kato ka kynthei kaba iai duwai U Jisu Khrist U hikai ba ngi dei ban iaineh, ban iaishah, bad ban nym manthait ha ki jingduwai jong ngi. Ki Apostol ruh ki la iaineh ha ka jingduwai ha Jerusalem. U D. L. Moody u la ong, "Imat don ei ei ha ka jingim

jong ngi, ba ngim shym la lah ban ioh kumba ngi kwah; lada don kaba kum kata ngi dei ban wad ia ka ha ban da shem: namar kata uwei u briew u la ong, "Haba ngi duwai, ngi dei ban PAN da kaba lehrit kum uta u nongkhrong, ban WAD da kaba sumar bha kum u shakri, bad ban TIED da ka jingshaniah kum ia la u paralok."

Ha ka jingduwai dei ban don ruh ka jingshlur ban leit hajan U Blei, kumba kyntu uta u nongthoh ia ka Shithi sha ki Hebrw. Ki synian haba ki la iakynduh ia kata ka eriong halor ka duriaw, da ka jingshlur ki la ianyrta, "Ah Trai to pynim ia ngi ngin sa iap." Uto u dakait halor ka diengphna ruh u la kren da kaba sngewshlur haba u ong, "Ko Jisu, to kynmaw ia nga ynda Me poi ha ka hima jong Me" (Louk 23:42). U Saul ka Tarsos u la kyrpad da ka jingshep-tieng bad ka jingsngewphylla haba u la kyllon ha lynti Damaskos, "Me long uei, Ah Trai,......Ah Trai aiu Me mon ia nga ban leh?" (Ki kam 8:5,6). U Moses u la lynñiar, "To pyni ha nga ia ka lynti jong Me." U Elijah u la kyrpad jam ha ki jingduwai ban pynim pat ia u khun kata ka riewkynthei (I Syiem 17:20,21). U Habakuk haba u la iohi ia ki jingeh bad ia ki nongshun hapdeng ki briew jong U Blei u la kyang jam, "Ah Trai to pynim ia ka kam jong Me hapdeng kine ki snem." Kumta ki don ki rukom kiba pher ba pher ha ka jingduwai.

Ngi shem shuh shuh shaphang kane ka jing-duwai, kum kata ka jingkren da u thyllied

bymtip, ba la kdew da u Paul shaphang ki khristan ha Korinth. Ki lah ban don wat ha ki por jong ngi ruh kiba duwai ha kane ka rukom, khamtam ruh ha ki por Ribaibal. U Paul u ong ia kane ka bynta, "Namar lada nga duwai da ka thyllied bymtip, ka mynsiem jong nga ka duwai, hynrei ka jingshemphang jong nga ka long ka bym seisoh keiñ. Te yn sa leh kumno? Ngan duwai da la ka mynsiem, ngan duwai da la ka jingshemphang ruh de..." (1 Kor. 14:14,15). Ka jingmut ka long ba haba ngi duwai, ngi dei ban sngewthuh da lade, kumjuh kita kiwei ruh kiba iadon ryngkat bad ngi. Ngi dei ban duwai ruh da la ka dohnud bad ka mynsiem baroh. Te kawei kaba donkam eh ha ki jingduwai jongngi ka long ka jingiaishah, kumba u Elijah u duwai ban pynhap slap, u la lam duh jingkyrmen, hynrei u iaishah. Uwei u Martyr ha ri Itali uba kyrteng u Savonarola u la ong, "Wat ju pyrkhat ba ki jingpyntud jong U Blei ki long ka jingsngap noh jar jong U. BAT, IAI BAT, BAT SKHEM, ka jingiaishah ka dei ban don. Lada ym don nongshun ym don jingialeh, lada ym don jingialeh, ym don jingjop, lada ym don jingjop, ym don pansngiat." Ai ba ka jingiaishah kan paw ha ka jingjanai haba ngi duwai.

LYNNONG—6

KUMNO BAN DUWAI? (2)

Ngi la ioh katto katne shaphang kane ka jingkylli, kumno ban duwai? Hynrei ka long kaba donkam ban dang buh shuh shuh sa katto katne ki jingkylli kumne harum:

HANGNO BAN DUWAI ? Ngi lah ban shem shibun ki jubab na ka Ktien U Blei hi halor kane ka jingkylli. Katba lah ban iohi, imat ka Hannah ym tang ba ka duwai ha ka ïing U Trai, hynrei ka lah ruh ban duwai marwei ha ïing, khnang ban ioh ia u Samuel. Ka la ong, "Namar ia une u khynnah nga la duwai, te U Trai U la ai ha nga ia kata ka jingkyrpad kaba nga la pan na U" (1 Sam. 1: 27). U Jisu U ban eh bunsien ban duwai ha ki jaka kiba rieh, "Hynrei me haba me duwai to leit rung sha la ka pulit, bad haba me la khang ia la ka jingkhang, to kyrpad ia U Trai jong me uba ha kaba rieh, te U Kpa jong me Uba iohi ha kaba rieh Un ainong ha me ha kaba paw" (Math. 6: 6). Haba ngi pule ha kiwei pat ki dkhot ha kane kajuh ka lynnong, U Jisu U la ong kumtei namar la shem, ba haba ki briew ki duwai ki pynpaw ia lade ba ki kwah burom, ki kwah jingiaroh, ki pyrkhat ba U Blei Um iohi lane Um iohsngew ia ki lada ki duwai ha kaba rieh.

Ha ka Gospel u Markos 6:46 la ong kumne: "Ynda U la bidai noh te ia ki U la leit sha u lum ban duwai." Kane ka mut ha ka jaka kynjah haba marwei, ban iohi tang ia ka mariang bad ia ka jingbhabriew U Blei ha lum. Ka ju long ka rukom ba U Blei U ju pynpaw ia lade bunsien halor u lum, hynrei la katta ruh kam shym khang ia ngi ban duwai ha ki jaka baroh, wat hapoh krem ki sing kumba la leh da u Daniel, bad kumba ong u Paul, "Nga kyntu ia ki rangbah baroh ban duwai ha ki jaka baroh"...(I Tim. 2: 8). Ia ka Temple la khot ba kan long ka ïing jingduwai, bad ia kane U Jisu U la pynshisha ia ka jingiathuhlypa U Jeremaiah (Jer. 7: 11). Namarkata ka dei ban duwai hapoh ka Templ, ha ki synagog, ha ki ïingmane ruh. Don bun kiba klet ban duwai ha ki jaka baroh, khamtam ruh ha ki jaka barieh bad haba marwei. U Sadhu Sunder Singh u ju leit sha lum marwei, u shait shong halor uwei u mawsiang ban duwai, bad dei hangta u ong ba u la plied hakhmat U Blei ia la ki jingdonkam ba jylliew ka dohnud jong u. Sngewtynnad shikatdei haba kynmaw shaphang u Nehemiah bad ki Isreal ha ka por ba ki tei ia ki kynroh bad ia ka ïing U Blei, la ong ba ki iatrei bad ki iaduwai artad artad.

KATNO SIEN BAN DUWAI ? Ngi lah ban buh por kaba kham tikna arsien ne laisien shisngi kumba leh U Daniel, ne kham bunsien ruh kat kum ka jingdawa ka por bad ki jait jingjia. Ha ka kitab Salm (55: 17) la thoh, "Janmiet, mynstep bad shiteng sngi, ngan

khñium". U Mathaios u iathuh ba U Jisu U ju duwai bunsien ha ka shisngi. "U leit kiew sha lum weibriew ban duwai, bad haba ka la janmiet ruh U la don hangta weibriew". U Loukas pat u iathuh ba U Jisu U la sah baroh shimiet ban duwai (Louk. 6: 12). U Jisu U ong, "To sharai to duwai ruh ban nym hap sha ki jingpynshoi.'' Kine ki ktien ki pynshisha ban iai duwai. U Paul u ong, "To duwai khlem da pud" (1 Thes 5: 17). U Jakob u hikai ban duwai ha ki por ba pang bad haba jinjar. Ha ka por ki Apostol hadien U Jisu Khrist, ki la iaineh skhem ha ki jingduwai man la ka sngi, bad ruh la ong ba u Petros bad u Ioanis ki la leit kiew sha ka Templ ha ka por khyndai baje ban duwai (Ki Kam. 2:42, 3: 1). Ngi. lah ban kdew shibun ki bynta na ka Ktien U Blei ne na la ki jingshem shaphang katno sien ban duwai.

Ha ki snem 1939-1940, nga la pynlong ka jingduwai kaba marwei kaba kham tikna bad kham bunsien shaphang ia lade. Nga kwah ba U Blei Un ai ha nga ia kawei na ki ar tylli ki jait kam ha ka jingim jong nga, kawei ka long ban trei kum u nongsharai ka Balang, bad kawei pat kum u nonghikai skul. U Blei U jubab kham slem bad nga la duh jingkyrmen namar ki jingkyrduh; khadduh U Blei U la jubab bad U la ai ha nga baroh ar jait kam. Nyngkong nga la hikai, nangta nga la pule Teachers' Training, bad nangta nga la pule Theoloji. Shisien la ong ba U John Wesley u mih noh na akwei

ka ïing khlem kren. Haba la kylli u la jubab, "Nga sngewsih shikatdei ba kim shym ai lad ia nga ban duwai." Kane ka pyni ba u John Wesly um ju pep ban duwai haba u leit jngoh ia ki ïing ki paramarjan. Nga kynmaw ha ka snem 1960-1961 katba nga dang trei ha Manipur, ba ki jingsawa ki long khlem kut ha ki ïing briew bad ha ïngmane. Kumta, duwai shibun ban ioh shibun ki jingkyrkhu, hynrei duwai khyndiat ban ioh tang khyndiat ki jingkyrkhu.

HA KA KYRTENG JONGNO BAN DUWAI ? Kane ka jingkylli ka la mih shisien na uwei u rangbah ha kawei na ki jingiaseng iatei hapoh Mikir Hills. U Blei Uba long laingut ha Uwei, ngi lah ban duwai ha ka kyrteng U Kpa, ha ka kyrteng U Khun bad ha ka kyrteng U Mynsiem Bakhuid. Shisha ha ki Jingthoh Bakhuid U la khang ban duwai ha ka kyrteng kiwei pat ki blei, kum u Baal, u Dagon, lane ki ksuid, u phan u kyrkad, dei kane ka jingleh bad ka jingngeit ba u Elis ha u la iakop (challenge) ia kita ki nongiathuhlypa u Baal sawphewngut. Ka Histori ka Balang ka iathuh ruh ba don kiba duwai ia ka jingiarap lem ha ka kyrteng ki riewkhuid, kumjuh kumba leh uta uba riewspah ha dujok ha ka kyrteng u kpa Abraham. U Moses u ju duwai ha ka kyrteng U Jehobah. U Samuel u la ong shisien, "To ialum ia ki Isreal baroh sha Mispah, te ngan duwai na ka bynta jong phi ha U Trai" (I Sam. 7 : 5). Ha ka Salm 5 : 2 la thoh, "To sngew ia ka ktien ka jingkyang jong nga, ko Syiem jong nga bad

U Blei jong nga ; naba ha Me nga duwai". U Jisu U hikai bad U ong ban duwai, "Ko Kpa jong ngi Uba ha bneng." U ong ruh ba dei ban pan ha ka kyrteng jong U (Ioan, 15 : 16). Ki Apostol hi ki la ju pyndonkam ia ka kyrteng U Jisu Khrist haba ki duwai ne haba ki leh ia ki kambah.

Kawei ka jingkylli kaba ngi la shait iohsngew ka long kane, ba haba ngi duwai ngin pyndonkam da ka ktien ME ne da ka ktien PHI ia U Blei. Ha la ka jingsngew, ym donkam ban ong kano kaba dei bad kano ka bym dei, ngi lah ban ong ME ne PHI katba kum ka jingmlien ne ka jingsngew mynsiem jong ngi hi.

"Ngi wan ha ka kyrteng jong Me, Kpa
U Khun bad U Mynsiem babha;
To nang iada to hikai ruh,
Ba ngin long jong Me junom duh."

———

LYNNONG — 7

DEI BAN DUWAI NA KA BYNTA AIU ?

Ka long kaba eh ban jer kyrteng lut shaphang aiu kaba ngi dei ban duwai; ym dei hi ruh ban pan lut shisien pan ia ki jingdonkam baroh, ka dei ban long katba kum ka por bad ki jingjia. Ha ki jingduwai jingpan jong ngi ki don shisha kiei kiei kiba iadei bad U Blei bad kiei kiei kiba iadei bad ki parabriew bad kumjuh ruh kiei kiei kiba iadei bad ngi hi shimet shimet.

Ha kaba nyngkong eh ka bha ban buh ba ka long kaba dei eh, ban duwai ba ngin ioh ia KA JINGPYNTHYMMAI BOR BA KYNJA MYNSIEM. Ngi im ha ki sngi ha kaba ka jingsniew jingthala ka la kiew rynieng, bad ka jinglong kaba kynja mynsiem pat ka la hiar bad ka la jan jah wat ka syrngiew jong ka, kumta la dei ban pyrta jam kum uta u Habakuk, "Ah Trai to pynim ia ka kam jong Me hapdeng kine ki snem" (Hab. 3 : 2). Ka jinghiar ka jinglongbriew ka la shlei kum ki jingshlei um kat haduh ba ngim ioh shuh wat ia la ki pohjut ban buh, namar ha khrum ka bneng dap tang ka jingthala suda. Ka lyer ka la iwkhong than, ym long shuh ban pynhiar mynsiem ha Sor ne ha nongkyndong ruh kumjuh. Ki

briew hi baroh ki ong ia lade ba ki dei ki khristan, hynrei kim shym Phla, kim shym Trei lymne kim shym Im kum ki khristan. Dei ban iai duwai, pynrhem ia ki jingduwai, "Men ym pynim pat ia ngi ba ki briew jong Me kin ioh leh kmen ha Me ?" (Psalm 85 : 6). La ong ba shisien katba u Sadhu Sunder Singh u dang iaid hapoh ki madan thah baduwei u paralok jong u, ki la iakynduh ia uwei u paralok uba jan iap thah ; u Sunder Singh u la kylli bad u la bah ia u, hynrei uta u paralok jong u um treh, u la iaid la ka iaid marwei. Ka jingiarap lem jong u ia la u paralok ka la wallam ia ka jingshit jingsyaid baroh arngut, bad ki la lait im na ka jingkhriat, katba uta uwei pat la ong ba u la iap noh shwa ban poi sha ka jakarieh. Namarkata, duwai lem na ka bynta kita ki mynsiem kiba lajan iap bad kiba lajan rong noh da ka pop sha bymjukut.

Ngi dei ban duwai na ka bynta ban PYNIM THYMMAI IA KI BALANG. Ki Balang mynta ki long kum kata ka Balang Laodikaia kaba shu syaid, shit ruh em. khriat ruh em. Ka long ka jubab kaba suk eh ia kita baroh kiba don ka jingkitkhlieh ia ka Balang ban jubab, hynrei ia kaba U Blei Un sa prie, na ka shyntur jong U (Jingpyn 3: 15,16). Ki ïingmane kiba heh, kiba lieh, kiba phyrnai ki long ki ïingjah ba khlem briew. Ki ïingmane kiba rit kiba sop da u phlang ki long kum ki sem mrad. Ka jingmane Blei ka long khriat daitthah slam slam kum ka met ka bym don jingim kaba la iap. Ki

jingrwai ki long kumba kynoi thiah, ki jingduwai ki long kiba jlan, kiba kyllaiñ, ki bym don jingsngewkynduh. Ki ktien u nongduwai baroh ki mih na ka khlieh ym na ka jingpluh ka doh-nud. Ki pulpit ki long ki jaka ha kaba ka jing-ijli ba pynduh ka ieng. Ki jingkren (Sermon) ki long kiba iap, namar la kren da ki nongkren kiba iap, kumta ki ai ka khubor kaba iap ia ki nongsngap kiba lajan iap. Kan myntoi aiu kata ka rong ka rup jong ki khristan kaba shisien shitaiew ban poi sha ka jingiaseng iathuhkhana kaba tang ar kynta lada slem eh, haba ki spah kynta ha ka shitaiew ki iw pyrthei. Ha ki jing-iaseng la shait phah tang ki nongmihkhmat na ki ïing, bad ha ka jingiaseng duwai lei lei tang ki nongmih khmat ka Balang. Ka long kaba sngewsih ba ioh ngin khreh ban khang khyrdep ia ki ïingmane, ngin khreh synduk iap briew bad ngin tih jingtep ban tep ia la ki Balang. Shaei ka jingsawa ka jingshad bad ki sur rwai jingkmen jingshem mynsiem mynta? Ki Baibl ki shu thymmai sah khlem da don ba ktah ia ki, lane ki lah ban rim ba la buh slem than. Ngi donkam ban duwai jur ha la ïing ha ki jing-duwai bad hangno hangno.

U John Welch, u nongialap uba pawnam ha ri Scotland, u ju duwai man la ka miet lem bad ki jingjaw ummat. Ka tnga jong u ka la kylli ia u balei ba u leh kumta? U la jubab, "Nga don lai hajar ki mynsiem ha kiba nga dei ban duwai, bad ngam lah ban tip kumno kiba kham

bun na ki ki long." Duwai na ka bynta ki parabangeit ha kiba jan iap.

Ngi long ki briew kiba shoh da ka lyer langthari, ba la shlei da ki jingatum. Ngi shong ha ki Balang kiba long tang ki dew ryngkhiang, kiba ka jingshitrhem jong ki ka long tang ia ki sawdong ki kynroh jong ki. Ka jingshohnoh briew, ka jingawria, ka jingbamsap, ki jingbymhok, ka jingpynkheiñ Sngi U Trai, ka iadie iathied ha ka sngi U Trai bad kiwei kiwei ki la long kum ki jingialehkai sngewbha hapdeng ki khristan. Ki jingiasait nia, ka jingkwah burom, ka jingbishni briew "ka paw shai ha khmat jong ki khmat, bad ha ka shyntur jong ki wat ha kita kiba long ki nongialam ka Balang. Ngi donkam namar kata ia ka lyer kaba im bad ia ka umpohliew ban pynim pat ia ka Balang U Blei.

Halor kine ki jingeh bad ki jinghiar kiba ktah ia ka jinglong jingim mynsiem jong ngi, ngi donkam ia U MYNSIEM BAKHUID. Ia Une U JISU U la kular, "Nga ruh ngan duwai ia U Kpa te Un ai ha phi ia uwei pat U Nongpyntngen ba Un ioh iaisah lem bad phi ha la ka rta" (Ioan. 14:16). Une, la ong ba U long U Nongpynkynduh ia ka pyrthei shaphang ka pop, ka hok bad ka sngi bishar. Kat kum kane ka jingkular, ki synran ki la iai duwai bad ki la iai ap ha Jerusalem, bad ha ka sngi Pentekost, ki la ioh pdiang ia U Mynsiem Bakhuid. Ha kata ka por la jia shibun ki jingjia kiba phylla.

Ki la ioh ka bor ban kren, ban phla, ban leh ia ki kambah, bad la pyniasoh sha ka Balang haduh lai hajar ki mynsiem ha kata ka sngi. Kane ka long ka jingtrei U Mynsiem Bakhuid, kaba lah ban pynim wat ia ki shyieng kiba la iap la slem. Ia kane ka jingshisha ngim lah ban len, ha ki por ki por la don ki jingjia bad ka jingbeh Une Ujuh U Mynsiem ha kane ka ri jong ngi. La ong ba U Billy Graham u la thoh kawei ka Artikl kaba la buh kum ka Sobject- "Ia ka Ribaibal ngi donkam bad ngi dei ban ioh ia ka," bad kata kan long tang da ki jingduwai. Nangta shuh shuh u la ong, "Nga ngeit skhem ba ngi lah ban iohi ha kane ka ri, ia ka bor bah kaba phylla, kaba la pynkhih da U Mynsiem Bakhuid U Blei. Nga duwai ba ngin nang iohi shuh shuh ia ka jingpynpaw jong U Blei ia kiei kiei kiba kham khraw hapdeng jong ngi, wat ia kata ka Ribaibal kaba lah ban pynkhynñiuh ia kane ka ri na ka jaka pdeng jong ka pyrthei sha ki sawdong pyllun jong ka". Duwai te ba U Blei Un theh noh buk buk ia U Mynsiem jong U kumba la iathuhlypa da u Joel nongiathuhlypa.

Ka long kaba donkam ruh ban duwai na ka bynta ki PARA-MYNSIEM, ki mynsiem kiba kordor, kiba long kum ki jingkynshew ba la burieh, kiba don ha ka jingteh mraw jong u bymman. Ha ka Salm kaba 33 : 19 la ong, "Ia ka ban pllyait ia ka mynsiem jong ki na ka jingiap, bad ban sumar im ia ki na ka nemsniew." U briew u lah ban pynim ia la ka doh

bad ka snep jong u, hynrei un pynim kumno ia la ka mynsiem, bad un iapeiñ daei ia la ka mynsiem ? U Dabid u la duwai na ka bynta ia lade da kaba ong, "Ko Trai, slem katno ba Men shu khmih, to pyllait ia ka mynsiem jong nga na ki nongpynjot jong ka." (Psalm 35 : 17). Haba U Jisu U la iohi ia ka jingkhraw ka kam, bad ia ka jingjot ki mynsiem U la ong, "Ka jingot kaba bun shisha, hynrei ki nongtrei ki khyndiat, namarkata to kyrpad ia U Trai ka jingot, ba Un phah noh ia ki nongtrei sha ka jingot jong U." (Math 9: 37, 38). U James Gilmour u la iathuh ia la ka jingshem mynsiem da kaba u ong, "Ha nga hi ka mynsiem jong ki nong-India ka long mar ryngkat dor bad ka mynsiem ki Phareng, bad ka Gospel ka long kaba donkam eh ia ki nong-Shaina kumjuh kumba ka la long kaba donkam eh ia ki nong-Iurop."

La ong ba la don kawei ka briew kaba la ju duwai ha la i kamra rit na ka bynta u tnga jong ka. Haba u la dih buaid u ju theh ia ka da ka um na ka byrti man ka por. Ha kawei ka sngi u la wan katba ka dang duwai lem bad ki jingjaw ummat ha kajuh ka jaka. U tnga jong ka haba u lap ia kane ka jingleh jong ka, u la sngewkynduh jur bad u la kylla ka bamut. Ka la jop ia u da ka jingduwai.

U khun jong kawei ka kmie kaba riewblei u la long uba runar eh, une u la leit sha thma. Ka kmie ka ju dwai borabor na ka bynta jong u, hynrei kam tip ba u la lah iap noh ha ka jingia-

leh. Uwei u shipai uba la lon u paralok jong u, ka la jia ba u leit poi kyndit ha ïing katei ka kmie; u la iohi ia ka dur jong u hapoh kata ka ïing. Haba la kylli, ka kmie ka la iathuh ba u dei u khun jong ka uba leit shapoh thma. Uta u shipai u la iathuh ba shuwa ba un iap ha thma u la kylla ka bamut, bad u la long u khristan uba bha tam hapoh ka khynhun. Kane ka long ka bor jong ka jingduwai. Don da ki hajar bad ki phew hajar kiba kum kine, ngi dei ban duwai lem na ka bynta jong ki.

Ka long kaba donkam ruh ban duwai na ka bynta ki NONGSHUN jong ngi. U Jisu Khrist U la hikai da kaba ong, "To ieit ia ki nongshun jong phi, to kyrkhu ia kiba tim ia phi, to lehbha ia kiba shun ia phi, to duwai ruh na ka bynta kiba lehsniew ia phi, bad lehbeiñ ruh ia phi" (Math. 5: 54). Ka dak jong ka jinglong khristan kaba shisha ka long kane. Ki briew jong kawei ka shnong ki la mut ban leit lynthem maw ia u Missionery bad ka ïing jong u kiba dang iapoi thymmai, kiba shong hapoh ka ïingjaiñ. Hangta ki la shem pynban ba u dang duwai na ka bynta jong ki, bad ba la kerkut ia ka ïingjaiñ da ki Angel U Blei. Kumta kita ki briew ki la phet noh.

Duwai na ka bynta KI NONGSYNSHAR bad KIBA HALOR jong ngi. Ai ka burom ha kiba dei ban ioh ka burom, ka khajna ha kiba dei ban ioh ka khajna, bad duwai ruh ia ki, ba kin im slem, bad ba ka jingsynshar kan lông kaba hok bad kaba bha, "Duwai na ka bynta ka

khet u Dabid bad ka jingsuk ka Jerusalem," (Psalm 122: 5,6).

Ka long ka kamram khristan ban duwai lem na ka bynta KIBA PANG KIBA SHITOM, na ka bynta ki Hospital, ki nongtrei ha ki Hospital bad ha ki kam pynkhiah baroh. Duwai na ka bynta ka jingduk ka jingkyrduh, na ka bynta ki jingjia kiba pher ba la ktah da ka MARIANG, kum ka jingshlei um, ka jingkhynñiuh jumai, ka nemsniew bad kiwei kiwei. Uta u Elias la ong ba u la duwai na ka bynta ka bneng ban ioh slap, bad ba ka khyndew kan pynmih noh ia u soh jong ka (Jak. 5: 17,18).

U kparad jong u C.H. Spurgeon, la ong, ba u don 10 ngut ki khun, u long u minister uba duk. Ka masi kaba la long ka jingmyntoi jong ki man ka sngi, ha kawei ka sngi, ka la iap noh. "Kumno ngin leh"? la kylli ka kmierad. "Ngam kwah ban iathuh aiu kaba ngi dei ban leh, hynrei nga tip ia kaei kaba U Blei Un sa leh," la jubab u tymmen. Ynda mynstep la ong ba ka la wan ka jingiarap na ka phond iarap ki minister.

Nga la kwah eh ban poi Synod myn 25 snem mynshuwa, namar ba ngam pat ju poi mynno mynno ruh, ka Synod kaba la long ha Mairang. I mei I pa kim lah ban iarap ia nga wat shipaisa ruh ban ioh tang ka bai lynti. Ha la ka jinglong, samla rit, namar ka jingangnud kaba jur, nga la pynleit jingmut ha ki jingduwai. Mynstep,

nga la wad ia ki kot ki sla jong nga kumba nga ju leh man ka sngi ; nga lap pynban saw tyngka kiba dang thymmai bha hapoh ka kot. Nga kylli kata ka paisa ka dei ka jongno, hynrei baroh kim iatip. Ka lah ban long, ba don mano mano ba la buh, lane ma nga hi ruh ngam kynmaw shuh, hynrei nga la ngeit ba ka long ka jingkyrkhu bad ka jingplie lad U Blei. Nga la poi sha ka Synod da ka jingkmen.

Haba nga la shimti ia ka kam Synod Officer ha Mikir Hills ha ka Presbytery kaba la long ha Tahpat ha u bnai January 1965, katba dang ialong Komiti ha phyllaw kawei ka ïing, nga la pyrkhat ia ka jingjakhlia kata ka jaka, bad ia ki jingpang kiba lah ban don ha kata ka ri. Nga la pynleit jingmut ha ki jingduwai jong nga. Ynda haba la wai ka Komiti I Rev. T. Rodborne I la ai kawei ka shithi. Haba nga la plied nga la lap ka lut shispah tyngka lem bad ka shithi, ba la ai sngewbha da iwei i Doctor ; i la bthah ia nga ban thied dawai ban sam ia ki baduk. Ka long kaba phylla ba ha kato ka jaka mynta la don ka Rural Health Centre jong ka Synod. Ngin kynmaw ia ki ktien u Paul, "U Blei jong nga Un pyndap ia ki jingkyrduh jong phi baroh" (Phil. 4:19).

LYNNONG—8

BALEI BA U BLEI UM JUBAB LUT IA KI JINGDUWAI JONG NGI?

Ngi don borabor kaba kum kane ka jingsngew, ba U Blei Um shym la jubab lut ia ki jingduwai jong ngi. Don kiba ong ba ki la duwai bunsien bunsien ba U Blei Un ai ha ki ka bor ban jop ia ki jingmlien ba sniew bad ia ka jingim kaba thala. hynrei U Blei Um shym ai bor bad Um shym la iarap. Don ruh kiba ong ba ki la duwai bunsien bunsien ia ki jingpang jingshitom kiba la bat slem slem ia ki, hynrei U Blei Um shym shahshkor satia. Don pat ruh kiba ong, ba ki la minot bha ha ka rep ka riang, ka khaïi ka pateng ryngkat bad ki jingduwai, ba U Blei Un pynroi, khnang ba kin ioh ban ai kham bha sha ka kam U Blei, hynrei ki poi pynban sha ka jingduh, bad ka jingduk ka nangjur nangjur. Ki don ruh kiba ong, ba ki la iaduwai shitrhem ha la ïing, hapoh ïingmane, bad la iapyrkhat ia ki lad baroh ba U Blei Un pynim thymmai ia ka Balang jong ki, hynrei ka sah kajuh, bad ka kylla long pynban kaba iap. Ki don ki long-kmie kiba la long kum kata ka tnga u Job kaba la iakynduh ia ki jingjynjar, ki la ong, "Me iaineh katta ruh ha ka jingjanai? To kyntait noh ia U Blei, to iap noh artad" (Job 2: 9).

Ha kawei pat ka liang, ngim shym poi pyrkhat kumno ki sngewthuh kito ki briew ki bym ju duwai Blei, hynrei ki long kiba dap kyrhai ha ka jingim jong ki. Ka long kaba phylla ruh balei U Blei U ai wat ia kata kaba ngim shym la pan. Ka long kaba phylla shuh shuh ba don ki nongduwai kiba lada U Blei Un ai lut ia kaba ki la duwai, kin nym lah shuh ban pyndonkam ia ki, bad ka pyrthei hi kan nym ngiam jaka. Haba ngi dang rit, I pa I ju iathuh ia ngi shaphang kawei ka briew kaba la sngewthuh ia ka jingduwai. Ka ju pynhiar ia la ka jaiñ tapmoh ha ka por duwai ban ap pdiang ia ki jingkyrkhu U Blei. Ki jingduwai jong ngi ki long kiba ngi pyrkhat eh tang ban ioh ym ban ai.

La kylli ia u Dr. R. A. Torrey katto katne ki jingkylli shaphang ka jingduwai. Kawei ka jingkylli ka long, kumba la kylli haneng, "Balei ba U Blei Um shym la jubab lut ia ki jingduwai?" Haba thoh lyngkot ia ka jubab jong u ka long kumne : Don katto katne ki daw, balei ba ia ki jingduwai jong ngi katto katne U Blei Um shym la jubab. Kawei ka long ba ngim shym don ka jingiadei kaba jan bad U Blei. Ka long ruh namar ba ngim shym la pan ha ka kyrteng U Jisu Khrist. Ki jingduwai jong ngi kim long katba kum ka mon U Blei. Ka lah ruh ban long ba ngim don ka jingiaineh, bad kumba ong u Jakob ba ngi shu pan bym dei."

Kawei pat ka jingkylli, "Kumno yn duwai khnang ba ngin lah ban ioh ia kata kaba ngi

duwai?" U la jubab, "Phi dei ban long u briew uba ngeit ha U Jisu Khrist Uba U'Trai, uba don ka jingngeit kaba skhem, kaba im, uba kloi ban leh ia ka mon U Blei (Ioan. 14: 13,14). Phi dei ban duwai sha U Blei U Kpa, da U Khun bad U Mynsiem Bakhuid (Eph. 2: 18). Phi dei ban duwai katba kum ka mon U Blei, bad phi dei ban don ka jingiaishah. Nga lah ban pynshisha ba U Blei U jubab ia ki jingduwai na ka Baibl bad na ki jingshem ki jong ngi hi."

Don ruh katto katne kiwei pat ki daw, balei ba ngim shym la iohpdiang lut ia kaba ngi duwai. Kawei ka long ba ngi dang mane ia kiwei pat ki blei, bad ba ngi dang thaw bleithaw da lade. Ngi shakri ar kynrad. U Blei Um sngewbha ia ki Isreal bad U bitar ia ki haba ki long kumta, u kren shai ba Un nym pdiang ia ki jingiam jingud jong ki (Amos 4). U Blei Um lah ruh ban iarap lada ngi long kiba la lyndet ia ki hukum bad ia ki aiñ jong U. U Esra u iam haba u duwai, bad u ong, "Namar kata to phla ha U Trai, U Blei ki kpa jong phi, bad leh ia ka mon jong U, ban pyniakhlad noh ia lade, na ki briew kane ka ri, bad na ki kynthei nongwei" (Esra 10: 11).

Ka long kaba shisha kumba la kdew sha khmat ba ka jingbymiaineh bad ka jingbymiaishah ka long kawei ka jingeh, ba ngim lah ban ioh pdiang lut ia ki jubab jong U Blei.

U Jisu Khrist U hikai shaphang kane haba U kren ia ka pharshi shaphang ka kynthei kaba iai duwai bad shaphang u lok shiteng synñia. La ong ba ki synran U Jisu hadien jong U ki la iaineh skhem ha ki jingduwai. "Lada phi iaineh ha nga, bad ki ktien jong nga ki iaineh ha phi, ia kaei kaei ruh ba phi mon, phin pan, te kan long ia phi" (Ioan 15 : 17).

Ka jingbymphla ia la ki pop, bad ka jingkwah ban iai bat ia kata ka pop kaba shait snoh ha ngi, ka long kawei pat ka jingeh kaba pynlong ia U Blei ban nym ai lut ha ngi ia kaba ngi kwah. U nongrwai Salm u ong, "Lada nga ñiew ia ka jingbymhok ha la ka dohnud U Trai Un nym sngew" (Psalm 66: 18). U nongthoh sha ki Hebrw pat u ong (Heb. 12: 1), "To ngin bret noh...bad ia kata ka pop kaba shait snoh ha ngi." Ka lah ban don ka pop kaba ngi ieit eh, kaba ngim mon satia ban iakhlad, bad ban phla ha khmat ki briew ne ha khmat U Blei, kaba kum kata ka khanglad ia U Blei ban pdiang ia ki jingduwai jong ngi. U Isaiah u ong, "Ha khmih ia ka kti U Trai ym shym la pynlyngkot, katba kam lah ban pynim, lymne ka shkor jong U kaba khia, katba kam lah ban iohsngew, hynrei ki jingbymhok jong phi ki la pyniakhlad noh hapdeng jong phi, bad ki pop jong phi ki la kah ia ki khmat jong U na phi; katba Un nym sngew."

Ka diengpyngkiang kaba khlaiñ ha kane ka bynta ka long ruh ka jingbymngeit. Ki synran

shisien ki la lyngngoh haba la tim ia uta u diengdumbur u bym seisoh. U Jisu U la ong, "Shisha nga ong ha phi, lada phi don ka jingngeit, bad phim sngewartatien, phin ym leh tang ia kaba la leh ha uta u diengdumbur, hynrei lada phin ong ha une u lum ruh, long ba la rat noh, bad ba la noh ruh sha ka duriaw, yn sa leh kumta. Bad ia kiei kiei baroh kat kaba phi pan ha ka jingduwai da kaba ngeit, phin pdiang" (Math 21: 21,22). U Jisu U la ong bunsien, "Ah phi kiba rit ka jingngeit" Ha ka Shithi sha ki Hebrw kaba khatwei ka lynnong la kdew ia ki briew jong ka jingngeit, bad ia kiei kiei kiba phylla ba la leh da ka jingngeit. U President Abraham Lincoln, u briew uba dap ka jingngeit, bad u riew duwai u la ong, "Lada pynlong ia nga bunsien ban dem ha ki khohsiew, da kata ka bor jingpynkhih kaba jur, kaba don hangne bad hangno hangno ha kaba nga don. Ka jingstad jong nga hi, bad kita baroh kiba dei ki jongnga, kim long kiba biang satia wat tang na ka bynta shisngi ruh."

Ngi ju pyrkhat ruh ba ka long ka bym donkam ban duwai, namar U Blei Uba dap da ka jingisynei Un ai hi. Nalor kata U Blei U tip lut ia kaba ngi donkam, ngim donkam ban duwai. Kumta haba ki jingisynei U Blei ki ryngad teng teng, ngi ong pynban ba U Blei Um shym la iarap ia ngi. Shisha kaba dei ba lada ngi pan ia ka wait Un nym ai, namar U tip shai ba ngin pom. Lada ngin pan pynban kaba rit ne tang kawei, un ai ha ngi shibun, ne kaba kham khraw

kum uta u Solomon. Ki jubab U Blei kim lah ban long ba ngin ioh ia ki ha ka tarik kaba ngi kwah; lane ba ngin ioh thik kumba ngi kwah, ka jubab ka lah ban wan kham slem, ne ha kawei pat ka dur kaba ngim lah ban ithuh. Don teng teng haba ngi duwai ban ioh ka jingkoit, ngi pang pynban ne ngi khlad noh na ka pyrthei. U la jubab, tang ba U kwah ban tynjuh ia ngi, lane ban ialam ia ngi wat sha ki jingpynshoi, ban pynkhlain ia ka jingngeit jong ngi. Ka jingngeit khristan ka dei ban shu hun beit, ba ki jingleh U Blei ki long kiba bha suda, bad kiba pynbha ia ngi, bad ngi dei ban ong kum U Job lada ka dei ia ngi ban shah kum ma u. "Lyngkhuid nga la mih na ka kpoh ka kmie jong nga, bad lyngkhuid ngan leit phai pat shata. U Trai U la ai bad U Trai U la shim noh, long ba la kyrkhu ia ka kyrteng U Trai" (Job. 1: 21). U Dabid Brainerd u la long u riew duwai, u bym da pyrkhat la un ioh jubab ne un nym ioh. U la shah lynter ia ka jingpang ha ka met jong u, bad u la khlad noh na ka pyrthei haba u dang 32 snem ka rta, hadien ba u la pynlut por ban ialap ia ka Gospel sha ki ri kiba jngai palat 3000 mail na la ïing. Ka jingim jong ka jingduwai jong u ka la pynsngewkynduh ia u Carey ban wan sha India. Ka diary jingtreikam jong u ka la pynsngew kynduh ia u Robert M. Cheyne ban leit ialap sha ki Jiw. Ka kot khubor kaba u la thoh ka la kren ia u Henry Martin ban wan sha India. Bun na ki jingduwai u Brainerd U Blei U la jubab hadien jong u.

LYNNONG—9

KA BOR KA JINGDUWAI KABA PAW HA KI KATTO KATNE KI RIEWDUWAI

Ngim don jingartatien ei ei ruh. U Blei U ju jubab ia ki jingduwai jong ngi, la ym baroh. Ngi dei ban pynjur ki jingduwai jong ngi marwei marwei, kum ka iing ka sem, kum ka kynhun khristan, bad ka Balang shityllup ka pyrthei. Mynta ngi donkam eh ia kata ka por kaba ngi la duh noh, bad kiba bun na ki nongtrei ha ka brisoh U Trai ki la jialong kum uta u nongpom dieng ha ka por u Elisha, uba la pynjah ia u sdie hapoh pung, u la pom dieng tang da u spieng. Dei ban duwai ban ioh pat ia u sdie ba kynja bneng (2 Syiem 6: 1-7). Ngin iapeit tang katto katne na ki nongduwai bad kumno ka bor U Blei ka paw ha ki jingduwai jong ki.

1. Ka jingduwai bad ki kpa tymmen ka Testamen kaba rim. Ha ka Testamen kaba rim, ki jingduwai ki long ha ka dur ka jingud, ka jingiam bad ka jingkyang. Ka long ruh kum ka jingpeit jingkhmied sha bneng. Don ki jingduwai kiba jrong than, bad don ruh kiba lyngkot. Kham bunsien ka jubab na U Blei ka wan ha shen.

Ha ka kitab Jenesis (Jen. 18:16-23) la iathuh ba u Abraham u la duwai da kaba iasaid jur sha-

phang ka shnong Sodom bad Gomora. U Blei U la jubab ba um lah ban map, namarkata la thang ia ka Sodom bad ka Gomora. U Abraham u la duwai ruh ba U Blei Un ai ka jingkoit jingkhiah ia u Syiem Abimelek bad ia ka ïing jong u, U Blei U la leh kumta kat kum ka jingkyrpad u Abraham (Jen. 20: 17). Ha ka lynnong kaba lai ka Kitab Eksodos la iathuh ia ka jingduwai jingkyrpad bad jingiasait kaba jur jong u Moses shaphang ia lade, ba um lah ban pdiang ia ka jingkhot U Blei. U Blei U la jubab ba Um lah ban leh kumta, U la kular ban don ryngkat bad U Moses, kumta ruh ka la long baroh shilynter ka jingim U Moses. Ha ka lynti na Ijipt sha ri Kanaan la don bun ki jingjia, hynrei kawei ka jingjia kaba shai bha ka long, haba u Moses u la duwai la ong ba kita ki bseiñ ding ki la jah noh (Jingkh. 21: 7). Haba u Samuel u la tymmen, ki briew ki la kyrpad ia u ban ioh syiem. U Samuel u la duwai, bad U Blei U la shahshkor, kumta la pynsleh ia u Saul kum u Syiem uba nyngkong jong ki Israel (1 Sam. 8:6). Ha ka lynnong kaba phra ka kitab ki Syiem kaba nyngkong la iathuh ia ka jingduwai kaba jrong jong u Syiem Solomon, ha kaba u la pynkyntang ia ka templ. U Blei U la wan paw ha u bad U la ong, "Nga la shahshkor ia ki jingduwai jong me bad ia ka jingkyrpad jong me, ba me la pynlong ha khmat jong nga, nga la pynkyntang ia kane ka ïing ba me la tei......" (1 Syiem 9:3).

2. Ka jingduwai bad ki nongiathuhlypa.

Haba u khun kata ka riewkynthei u la iap noh, U Elijah u la dem halor jong u lai sien da

kaba duwai, te uta u khynnah u la im pat (1 Syiem 18:17-24). U Elisha u la leh kumjuh ia u khun ka nong-Shunem (2 Syiem 4:43). Haba ki shipai u Syiem Syria ki la wan ki la mut ban kem bad ban pynshitom ia u Elisha, u la duwai bad U Blei U la pynmatlah ia ki baroh (2 Syiem 6: 17-18). Don shibun ki jingduwai ha ki kitab Esra bad Nehemiah la iathuh ia ka jingiam jingduwai jong u Nehemiah, na ka bynta ka jingjinjar bad ka jingjot ka ban sa wan ia ka Jerusalem, bad U Blei U la shahshkor ia ki jingduwai jong u. Ha ka Kitab Isaiah (37 lynnong) la iathuh shaphang ba u Hesekaiah u la kyrpad ia u Isaiah ban duwai na ka bynta ki nongshun, bad ma u hi ruh u la duwai na ka bynta ka jingkrenbeiñ ia u Senakherib. U Blei U la pdiang ia ka jingduwai, u Angel u la pyniap ia ki shipai Assyria, bad ia u Senekheria ruh la pyniap ha Ninebe. Ym donkam ban iathuh shaphang u Daniel bad ki paralok jong u kiba long ki riewduwai ha ka ri ka jinglongmraw, bad kumno U Blei U la don ryngkat bad ki.

3. Ki Nongduwai ha ka Testament kaba thymmai.

La ong ba U Sakhariah bad ka Elisabet ki la tymmen, hynrei haba ki la duwai, U Blei U la ai khun shynrang ia ki, ia u Ioanis u Nongpynbaptis, u briew uba phylla bad uba riewblei (Louk. 1: 5-25). Haba la iakhawai ia ki san hajar ngut ki briew da ki san tylli ki kpu bad ar

tylli ki dohkha, shuwa ban sam U Jisu U la khmied la ki khmat sha bneng ban duwai, nangta la iasam, la iabam kdang, bad la dang tam ruh sa khadar tukri (Louk. 9: 12-17). U Jisu U la duwai pat da ka jingkmen haba U la iohsngew ia ka khubor kaba bha na ki hynñiewphew ngut kiba la phah ban leit ialap (Louk. 10: 21-22). Ka jingduwai U Jisu halor ka diengphna, "To map ia ki naba kim tip ia kaei kaba ki leh" ka la pynlong shisha ia ka lynti jingmap ia ka pyrthei baroh kawei. Wat ka jingduwai jong U shaphang ka jingialong kawei ne ka jingialong shitylli jong ki bangeit, ngi kyrmen ba kan sa long.

U soh jong ka jingiaineh jong ki synran ha ka jingduwai hadien U Jisu Khrist ka la long kaba khraw, khamtam kita ki jingjia kiba la jia ha ka sngi Pentekost. Haba la lynthem maw ia u Stephan u la duwai, "Ah Trai to pdiang noh ia ka mynsiem jong nga, U Trai U la pdiang, bad haba u ong, "Ah Trai wat thew ia kane ka pop ..."U Blei U la leh kumta (Ki Kam. 7:59-60). Ka Tabitha (Dorkas) ka la im pat haba u Petros u la duwai (Ki Kam. 9:40). U Kornilios bad ka ïing jong u ki ju duwai, u la iohi ia ka jingithuhpaw, bad la-pynbaptis ia ki. Haba la set byndi ia u Petros da u Herod, ki parabangeit ki la pynlong ka jingduwai kaba shitrhem, la pyllait noh ia u da u Angel (Ki Kam. 12:-1-12). Ha kajuh ka rukom ruh ka la jia ia u Paul bad ia u Silas ha ïingbyndi, haba ki la iarwai bad iaduwai, la khynñiuh u jumai, bad la pule ia ka ïingbyndi (Ki Kam. 16:19-34). Ha ka jingleit

jong u Paul sha Rom, ka lyer ka la pynshad kynting ia ka lieng. U Paul u la ong ia ki baroh ban iabam jingbam, bad u Paul hi u duwai. Baroh ki la laitim na kata ka jingpaitlieng.

4. Ki kpa bad ki nongialam, kiba long ki nongtei jong ka Balang. Ngim banse khlem da kdew ia ki katto katne ki kpa bad ki nongialam jong ka Balang, kiba long ki riewduwai bad kiba la ioh mad ia ka bor kaba phylla na U Blei. Don na ki kiba la lah ban shah wat ia ki umsaw jong kane ka jingim.

U Polycarp uba la long u Bishop ha Smyrna hamar ka snem 155 H.K. u la shah pyniap beiñ. Haba la ong ia u ba un len ia U Jisu Khrist; u la jubab, "Phraphew hynriew snem nga la shakri ia U Khrist, bad Um shym la leh kaei kaei kaba pynsngewsih ia nga, kumno keiñ, nga lah ban krenbeiñ ia U Trai bad U Nongpynim jong nga?" Haba la khreh ia ka lawar ding kaba rhem baroh sawdong, u Polycarp u la duwai, la ong ba ka thyllied ding ka la long kum ka lama ba la beh da ka lyer. Uwei na ki nongshun u la sei da ka shuri, u la dung ia u bad u la khlad noh na ka pyrthei.

U Tartulian ia uba la khot ba u long u kpa ka Thioloji ha ka Latin, u la phla bad u la pynshisha ba kawei na ki daw jong ka jingroi jong ka Balang ka long, namar ki khristan ha kata ka por ki la iaineh skhem ha ka jingduwai. La iathuh ruh ba u Clement ka Aleksandria u la

thoh kawei ka jinghikai shaphang ka jingduwai, ban iada na ki jinghikai ba bakla ba don ha kata ka por.

U Luther u ong shaphang ka jingduwai kumne : "Nga bun kam than mynta ka sngi, bad ngan nym lah ban pyndep ia ki lada ngam ai por ban duwai lai kynta." Don bun pat kiba ong kumne, "Nga bun kam than mynta ka sngi, ngan nym lah ban pyndep ia ki, lada ngam pynduna noh ia ka por duwai sa tang lai minit."

U John Wesley u ong, "Ha khmat ka jingdon jong U, nga la plied bad nga la pule ia ka ktien jong U ... hato yn dang don jingartatien ba ngan nym sngewthuh ia kata kaba nga la pule? ... Nga plie la ka dohnud shaneng sha U Kpa ka jingshai, Ah Trai, ka Ktien jong Me kam shym la ong. Lada uno uno u briew u duna ka jingstad ai un pan na U Blei ? Hadien kata ki jingthoh jong nga la ki long kiba iap, ki kren briew, bad ia kaei kaei kaba nga pule mynta, kata kan sa long kam hi."

U C. H. Spurgeon haba u batai shaphang "Kaei kata kaba jop ia ki mynsiem ?" ha ka jingpynshisha kaba khadduh jong u u ong, "Ha kito kiba la kylla ka bamut thymmai, ngi dei ban iohi ia ka mynsiem jingduwai kaba shisha kaba don ha ki, kaba long ka jingring bad ka jingpynhiar mynsiem jong ki riewngeit. Lada kam long kumta, to tip shai ba kita ki dang long kiba iap."

Katba u George Muller ka Bristol u dang leit jingleit halor ka duriaw la wan lap ka jingdum jingdap lyoh. U la ong ha u Kapten ba u la kwah ban poi sha Quebec ha ka Sngi Saitjaiñ shiteng sngi. Uta u kapten pat u la kdew sha kata ka jingdum lyoh ha duriaw. U Muller u la ong ba ka khmat jong u kam long sha uta u lyoh, hynrei sha U Blei Uba synshar lut ia ki jingjia baroh ha ka jingim jong u. Ki la leit sha kawei ka jaka, bad u Muller u la sdang ban duwai, bad imat kumba uta u Kapten ruh u la kwah ban duwai. U Muller u la ong "Ko Kapten wat duwai, namar mynta uta u lyoh u la phet noh". Kumta la ong ba u Muller u la poi thik ha ka por kaba u la kwah ban poi sha Quebec.

U Dr. D. L. Moody la ong ba shisien u la thoh shithi sha ka kmie jong u da kaba ong, "Nga la ioh lad ban leit sha ka jingiaseng duwai man ka miet, hynrei tang arsien ha ki phra bnai ba U Blei U Kyrkhu ia ka jingtrei shitom jong nga. Nga ngeit ba phin ong, U Blei Un kyrkhu ia ka jingtrei jong phi to nang iaid shaphrang. !"

Ki ktien kiba khadduh ha ka diary jong u Dabid Brainerd ha shuwa ba un khlad noh na ka pyrthei ki long kumne : "Ka mynsiem jong nga ha kane ka sngi ka phai da kaba sngewieit sha U Blei. Nga la kwah ban don ryngkat bad U, ba ngan ohi ia ka burom jong U, nga aiti lut ia lade ha U, ia ki paralok baieit eh jong nga, ia kiba ha ïing ha sem jong nga, ia u para jong nga

u bym shym iadon ryngkat hangne mynta; bad ia baroh kiba don jingiadei bad nga mynta bad shaduh bymjukut ruh. Ah ban da kata ka hima jong U kan wan sha kane ka pyrthei.........To wan. Ah Trai Jisu, to wan kloi, Amen."

"Phi tip ia ka dor jong ka jingduwai, ka long kaba kordor tam ia baroh, lano lano ruh wat klet ia ka" (Sir Thomas Buxton).

"Ka jingduwai ka long ka jingdonkam kaba nyngkong, kaba ar bad kaba lai jong u Minister. Duwai, ko para, duwai, duwai, duwai" (Edward Payson).

Haba la kylli ia u Dr. R. A. Torrey, "Balei ba U Blei U pynkylla ia ki aiñ ka mariang ia kaba U hi U la pynlong, da ka jingduwai?" U la jubab: "U Blei Um long U shakri jong ki aiñ ka mariang, hynrei kita keiñ ki long ki shakri jong U. Bun snem nga la im da ka jingduwai, baroh kaba nga la ioh ka la long da ka jingduwai, hynrei ngam don daw ei ei ruh ban tharai ba U Blei U pynkylla ia ki aiñ ka mariang."

U E. M. Bounds u ong, "Ki briew ki lah ban trei ia ki kam kiba phylla lada ki la ioh ia U Blei ban ialam ia ki. Ka jingiohpdiang kaba dap biang na U Mynsiem Bakhuid kan pynlah ia ki ban pynkylla khongpong ia ka pyrthei. Kane ka long kaba kham donkam eh mynta bad ha ki sngi ki ban wan." Lah ban ioh ia kane ka

bor bad ia U Mynsiem Bakhuld da ka jingduwai.

Shibynta na ka jingduwai, u Sadhu Sunder Singh ba la thoh ha ka kot, "Ha ki Kjat U Jisu" ka long kumne: "Ko Kynrad, ban ioh shong ha ki kjat jong Me ka long kham bha bun hajar shah ban ia kaba ioh ban shong ha ka khet syiem kaba itynnad tam ha kane ka pyrthei, namar ban shong ha ki kjat jong Me ka mut ban shong junom ha ka khet jong ka hima bymjukut..."

Uwei u Pastor ha shuwa ba un sa shongthait na ka kam, u la iathuhkhana da kaba pyndonkam ia kine ki ktien: "Nga la pyrshang ban long u Pastor uba bha, uba lah ban shaniah da U Trai jong nga bad da ma phi. Nga la wan jngoh ha ki por ba phi pang, nga la pyntngen ia phi ha ki por ba phi jinjar. Nga la kren ia ka Ktien U Blei da kaba sngewskhem. Lada ngan nang ioh ban trei bad ban dang im slem ha kane ka pyrthei, nga kwah ba pynkylla khyndiat ia ka rukam trei jong ng. Ngan pynlut noh tang khyndiat por bad phi, hynrei ngan ai por kham bun bad U Blei. Ngan ai por khyndiat ha ki kam ophis ka Balang, hynrei ngan ai kham bun ha ka jaka kaba rieh jong ka JINGDUWAI, te ngan sa lah ban trei khambha ia ka kam U Blei, namar na lade hi ngan ioh ban ai tang khyndiat sha phi, kaba kham bun kan wan beit na U Blei."

U Dr. Billy Graham u ong, "Haba nga la sdang ban ialap myn khyndiat snem mynshuwa,

nga la ioh shibun ki jingkylli, bad nga la lam artatien shaphang kane ka Kitab (Bible). Da ka bor ka khlieh bad jingstad, ka long kaba eh ia nga ban sngewthuh lut ia ka. Phi tip kumno nga la leh? Ha kawei ka sngi, ha ka snem 1949, nga la plied ia ka Baibl bad nga la ong, Ah U Blei, ngam lah ban sngewthuh lut ia kane ka Kitab. Don ki bynta kiba ngam lah wat ban batai, hynrei Ah Blei naduh kane ka sngi, ngan pdiang hun mynsiem ia ka kum ka atiar kaba khlaiñ bor jong ka jingim jong nga, bad jong ka jingshakri ktien Blei jong nga. Naduh kata hi ka miet, ka jingtrei kam jong nga ka la kylla bak. Nga shem ba nga la rah ha ka kti jong nga ia ka Waitlam. Kumta nga la iamynjur lem bad U Job uba la ong, "Nga la kham kynshew ia ki ktien ka shyntur jong U, ban ia la ka jingbam ba donkam" (Job 23: 12).

Te don shibun kiwei pat ki sakhi kiba shai kiba pyni ba ngi lah ban ioh ia ka bor na U Blei, lada ngi duwai. Ka long ka kamram jong ngi baroh, khamtam kita kiba long ki nongbat ia ka synduk U Trai ban im da ka jingduwai.

LYNNONG—10

DEI TANG DA KA JINGDUWAI KI BALANG KI LAH BAN IOH IA KA BOR U BLEI

Ki Balang jong ngi mynta, haba ong kyllum ia ki jait Balang baroh, la kita kiba ngi lah ban iohi, la kita kiba ngi lah ban iohsngew, lane kiba ngi shu tip, wat kiba sha jngai bah, lah ban rai ba ki long kiba la ioh ia ka JINGPANG SWAI bad IA KA JINGPANG IABIT, kiba raikhoh, kiba tlot bor, kiba khlem bor, kiba im teng teng bad iap kham slem. Ki long kum ki brisoh ki iap stem, kiba tlor sla, ki bym seisoh bad ki bym don nongtrei. Ki long kum ki lyngkha ba khlem sboh, khlem jingthung bad khlem kba. Ki long kum ki jingtei kiba rim, kiba la bam kruiñ, kiba bam sarang, kiba la twa bad kiba la shu pynlieh tang na jrong da ka shun, bad la pynjlih da ka umphniang. Ki long kum ka met kaba sti kaba raikhoh, bad kum ka nongleitkurim kaba bieit, kaba khlem riam khlem pynkhreh ia lade, ka briew kaba pynhiar mynsiem da ka jingthait.

Ka long ka bym lah long ba ngin pynkhlaiñ ia ki Balang da ki dawai pynkhlaiñ kiba ngi don mynta, kiba ngi wad hi, kiba ngi shem hi, ki bym shem la bthah da U Doktor jong ka bneng. Ngi la lah shisha ban tei ia ki Templ kiba heh,

bad la ker da ki kynroh kiba skhem, ban iada na ki nongshun ka Balang. Ngi la don da ki hajar ki tyngka buh tyngkai na ka bynta ki 'nemsniew kiba lah ban jia ha ki khun U Blei. Ngi la pyrshang ban ai ia ki jingstad ba kynja pyrthei bad ki jingstad kiba kynja niam ruh ia ki khun jong ka Balang, khnang ba kin pyndonkam ia ka khlieh ka jabieng jong ki ban trei ban pynroi ia ka Balang. Ka khlieh hi kam dei ka dohnud, kam dei ka bor Blei, kam lah ban pynroi ia ka Balang. Ngi la pynlut bun ki por jong ngi ha ki jait Komiti kiba ia pher, wat lada donkam ban iapeitmiet ruh. Ia ka jingduwai ngi la buh sharud, ka por kaba ngi ai ka long tang san minit bad duna ruh. Ngi ai tang kaba tam kaba lait sha ki Lasaros, namar ngi ong ba ngim pat biang wat tang ia lade ruh, ngi la klet ruh ban duwai na ka bynta jong ki. Ngi pyrkhat ba haba ngi la ioh ka rong ka rup, bad ba ngi la lah ban pyndep ia ka akor ka burom briew ka la biang eh ia ngi, wat la ngim shym ioh ia ka BOR BLEI. Ngi sngew ba tang ka jingiaseng shisien ha ka Sngi U Trai ka la biang ban leit mane Blei, la ngi la klet ia ki jait jingiaseng baroh, khamtam ia kata ka jingiaseng duwai ka bym da donkam eh. Em, parabangeit, khlem ka bor Blei ia kaba ngi lah ban ioh da ka jingduwai ngi long kiba iap.

Ngi donkam eh mynta ban wallam shibun ki mynsiem sha ka Balang. Ngi donkam eh ban trei stet ia ka kam kaba U Trai U la aiti ha ngi ban ai ia ka Gospel sha ka pyrthei baroh kawei. Ngi donkam eh ia ki nongtrei kiba long ki riew-

duwai kiba la dap da U Mynsiem U Blei. Ngi donkam ia ka jingiaieit bad ka jingiadei jingmut hapoh ka Balang. Ngi donkam ka jingduwai. Kane kan pynpait pynpra ia ki jingeh baroh, kane kan ai ka jingshlur ban jop ia ki kut ba skhem u bymman, kane kan ai bor ia ki shyieng ba la iap la slem ban im pat, ban wan doh pat. Kane kan pynioh pat ia kata ka jingieit kaba nyngkong. Kane ka por mynta hi ka donkam eh ia KA BALANG KABA JAI DUWAI.

Ki Balang ha ki spah snem kiba nyngkong ki long kiba khlaiñ namar ki long kiba im da ka jingduwai. Katba ngi lah ban iohi na ka Kitab Ki Kam ki Apostol, khamtam na Ki Kam 4: 23-35, ngi lah ban iohi ia ki dak kiba im jong ki Balang ha kito ki snem kumne harum. (1) Ki long ki Balang kiba duwai, namar ki ithuh ia ka dor, ia ka jingkhraw bad ia ka jingdonkam ka jingduwai. (2) Ki long ki Balang kiba duwai, namar ki don ki khmat kiba kynja mynsiem, ban khmih bad ban ap kyrmen ia ka bor U Trai. (3) Ki long ki Balang kiba duwai, namar ki kohnguh bad ki shim ba ka kam ban ialap ia ka Gospel ka long ka kam iap kam im jong ki. (4) Ki long ki Balang kiba duwai, namar ki don ka jingngeit wat ban leh ia ki kambah. (6) Ki long ki Balang kiba im da ka jingduwai, namar U Mynsiem Bakhuid U pynpaw ia lade bad ia la ka bor. (7) Ki long ki Balang kiba duwai, namar kata ki ioh ia ka jingaiei kaba dap kyrhai jong U Blei. Ki don ka jingialong kawei, ki don ka jingia-

syllok kaba kynja mynsiem. Ki don ka jinglait-luid kaba kynja mynsiem.

Ha kaba pynkut ia ka kot "Ka History jong ka Balang khristan ha ki hynriew spah snem" da u W. P. Hares, la thoh kumne : "Ngi wallam ia la ka jingpeit jingbishar bad jingpule ha ki hynriew spah snem kiba nyngkong sha kaba kut. Ka Balang ka don mynta kumba ka long, namar kata ka jingngeit kaba im bad kaba rhem kaba ha U Jisu Khrist. Ha baroh ki spah snem, kata ka jingngeit ka la ngam jylliew ha ki dkhot ka Balang, ban pynthymmai bor ia lade ban jop ia ka pyrthei sha U Trai, bad ka por kan poi ha kaba baroh shityllup ka pyrthei, kan dem ngon la ka khlieh ha khmat jong U, bad kan tip ba dei ma U Uba long U Trai ia baroh.

Ka Rephormeshon (Ka jingpynthmymai Balang) ka kdew ba ka dei u soh uba nyngkong bad uba la ih bha jong ka JINGDUWAI. U Martin Luther, U Zwingli, U Calvin bad kiwei kiwei ki long ki briew jong ka jingduwai. Ki la kyntu ia ki khristan ban duwai, ki la ai la ki jinghikai kumno ban duwai, bad wat ki syiem bad ki patsha ki duwai. La pynmih ia ka Kitab duwai kaba nyngkong ha ka snem 1549, ia kaba la khot ruh ka Kitab jingduwai U Edward VI. Nangta la pynmih ia ka Kitab jingduwai kaba ar ha ka snem 1552. La ong ba ha kitei ki snem ki briew ki im tang da ki jingrwai bad ki jingduwai. Ki jingduwai jong ki la ong ba ki long kiba nep, kiba lah ban peiba ia ka bneng hi-

Te ngim donkam ban iaid jngai, ngi lah ban pynshisha ia ka jingdonkam ia ka Jingduwai na kiei kiei kiba hajan. Ha ka Keswick Convention ha ka snem 1903 ha Bilat la iakut lang ban pynlong ki jingduwai da baroh ki Balang, khnang ban pynthymmai ia ka kam U Trai. La ong ba ha ri Khasi bad Jaintia ki la pynlong kaba kumjuh ka jingduwai, ha Laitkynsew, ha Mawphlang, ha Rangthong, ha Mawiang, ha Shillong bad ha kiwei kiwei ki jaka. "Ki duwai ba U Blei Un theh ia la U Mynsiem hapdeng jong ki, kumba ka la long ha ri Wales, katba ki dang iaduwai, kiwei pat ki iapyrta, Ah Trai trei hapdeng jongngi, to pynpaw ia la ka bor, ki la iaiam bad iaong, Amen." Kumta ka Ribaibal ka la wan ha ri Wales bad kumjuh ha ri Khasi bad Jaintia. Ki Balang ki la roi bad shibun ki mynsiem ki la wad ia U Nongpynim Uba shisha. U Rev. J. Ceredig Evans u la thoh kumne, "Ha ka histori jong ka Balang Presbyterian ha kine ki snem, lehse ym pat shym la don kawei ka Presbytery kaba kum kane kaba la pynlong ha Shillong naduh 12-14 tarik August 1905." Ngi baroh ngi kwah eh ban iohi ia kata ka Assembly kaba phylla ha Mairang, kaba la long u soh ka jingduwai minot da kylleng ki parabangeit ha ri lum bad ri thor, ha u bnai March 1906. U Rev. E. H. Williams u ong ba ha kito ki snem, don bun ki Hadem kiba la iehnoh ia ka jingdih aphin, bad ki la kylla khristan, bad don kawei ka shnong khristan kaba kham heh hapoh Mikir kaba la ioh shibun ki jingkyrkhu na U Blei.

Mynta ngi la pynduna than ia ka jingduwai, namar kata ki Balang ki tlot, ngi dei ban dang thymmai ban tip ia ka bor ka jingduwai, ban pule thymmai ha ka Skul Jingduwai. Ym don jingeh haba ngi mon, bad lada ngi kwah ban iohi markhmat ia ka jingkhlaiñ ki Balang ha kane ka ri, lada ngin duwai ngin ioh ia ka bor na U Mynsiem Bakhuid ym na u paitiapom. Ngim donkam ban pynshitom jin mut ban thied buit na shawei pat, nalor kata kaba la don ha ka Ktien U Blei, bad ia kaba la hikai da U Jisu Khrist, bad ba la shemphang bad ioh mad da ki synran jong U.

"Trai pynim ia ka kam,
Haba Seion ka swai;
Ki jingtlot jong ka to pyndam
Da bor Blei ba kynsai."

"La ki briew to pynshai,
Sha mynsiem ba duwai;
Ai la kular kin pynthymmai
Syllok bad la U Trai."

U C.G. Finney u ong, "Phi kwah ioh ia ka jingkhihim thymmai ha ka kynhun jong phi, ha ka Balang jong phi, ha ka jingim jong phi? Phi dei ban kylla kum u rnga uba rhem, te ka jingmih nangta kan long-Ka ding jong ka Ribaibal." U Paul u ong, "Te nga kyntu nyngkong eh namar kata, ban pynlong ki jingkyrpad, ki jingduwai, ki jingiasait ki jingainguh, na ka bynta ki briew baroh". (2 Tim 2:1).

Kumno ngin leh haba kumta? Ngin sheptieng ban minot ia kata kaba bha ? Ngin leh lyndet ia kata ka kabu ? Ngim kwah ban iohi ia ka jingroi ka Hima U Blei ? Ka long kaba donkam eh namar kata.

(1) Ngi dei ban phla shai ba ngi donkam ia kata ka bor U Blei. Phla ia kata ha khmat jong ki briew, ha khmat ka Balang bad ha lade hi (Eph. 2:12 bad Psalm 85).

(2) Ngi dei ban ngeit skhem ia ka bor bad ka jing lah jong kata ka bor Blei (2 Khro. 7: 14; Jer. 33:13; Mal. 3: 10).

(3) Ngi dei ban sngewthuh nangno ngin ioh ia kata ka bor-kata ka bor ka dei ban wan na U Blei (Psam 62). "Lada ngin peit sha u briew ngin ioh ia kiei kiei kiba u briew u lah ban leh, hynrei lada ngin peit sha U Blei ngin ioh ia kiei kiba U Blei U lah ban leh."

(4) Ban ioh ia kata ka bor, ngi dei ban pyndonkam da ka lad kaba khraw tam bad kaba bha tam—KA JINGDUWAI (2 Khro. 7: 14; Psalm 85: 6).

(5) Ngi dei ban ai lad ia kata ka bor ba kan wan ha ngi. Ngim dei ban kyrngah, ngim dei ban pynlip ia ka, namar kane ka long ka jingtheh noh ia U Mynsiem Bakhuid ha ngi (Ioan. 7:38 39).

(6) Ngi dei ban pynkynriah shisyndon ia ki diengpyngkiang, ki maw jynthut ia kata ka bor Blei, kum ka pop, ka jingbymhok bad ka jingbym sngewtynnad ia ka (Amos 3:3).

(7) Khadduh eh ngin sa ioh ban lehkmen ha bor U Blei, ha ka jingpyni U Blei, ha ka burom U Blei, ha ka jingsuk U Blei, ka jingitynnad bad ka jingroi ka kam U Blei.

Kumta, pynim thymmai ia ki jingiaseng duwai, pynrhem, pynbun, pynslem ia ki jingiaseng duwai, bad duwai khlem da pud Ngi dei ban duwai, duwai, duwai.

"Lapbah jingkyrkhu,
Lapbah jingkyrkhu to ai,
Jingjaw jingisnei la ju mad ;
Te i'u lapbah ngi kyrpad."

LA KUT.